

9/2018

BIBLIOTEKARZ

Zofia Zasacka

Kultura czytelnicza nastolatków –
książki i biblioteki

Dorota Siwecka

Linked Open Data, czyli otwarte
dane powiązane w perspektywie
bibliotekarskiej

Artur Nowakowski

Fantastyka w Trzecim Obiegu
w PRL-u

Zdzisław Gębołyś

Bibliografie specjalne:
rozwój i integracja

**XII OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA Z CYKLU
„AUTOMATYZACJA BIBLIOTEK”
pt.: „Biblioteki w cyberprzestrzeni:
Inspiracje Światowego Kongresu IFLA Wrocław 2017”,
13-14 listopada 2018 r., Warszawa**

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy - Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego zapraszają na dwunastą konferencję z cyklu „Automatyzacja bibliotek publicznych” pt. „Biblioteki w cyberprzestrzeni: Inspiracje Światowego Kongresu IFLA Wrocław 2017”, która odbędzie się w dniach 13-14 listopada 2018 r. w siedzibie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy - Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego, Warszawa ul. Koszykowa 26/28.

Celem konferencji jest omówienie aktualnych problemów bibliotek, wynikających z szybko zmieniających się technologii informacyjnych i urządzeń elektronicznych. Użytkownicy cyfrowych mediów odwiedzający biblioteki publiczne, naukowe, pedagogiczne czy inne oczekują dziś od bibliotek nowych usług umożliwiających szybki dostęp do informacji gromadzonych w cyberprzestrzeni, a także pełnienia funkcji społecznych integrujących społeczności oraz wyznaczających ramy współpracy. Konferencja będzie okazją do podsumowania sytuacji polskich bibliotek w zakresie stosowania różnorodnych technologii informacyjnych.

Na tegorocznej konferencji, zainspirowanej Światowym Kongresem IFLA 2017, zostaną zaprezentowane problemy rozwoju technologicznego polskich bibliotek w kontekście światowych rozwiązań.

Wszzechogarniające usieciowienie wszystkich obszarów życia sprawia, że tradycyjne modele zintegrowanych systemów bibliotecznych oraz standardy katalogowania nie są w stanie sprostać oczekiwaniom współczesnego odbiorcy usług bibliotecznych.

Na konferencji zostaną omówione nowe modele budowy metadanych i dostępu do informacji, jak RDA, Linked Open Data, Big Data, nowe media w bibliotece, korzyści, wyzwania i problemy rozwiązań opartych o publiczną chmurę, wykorzystanie narzędzi Open Source do budowy nowoczesnej sieci bibliotecznej. W programie przewidziana jest też prezentacja nowych projektów Biblioteki Narodowej OMNIS i PATRIMONIUM, planowanego rozwoju NUKAT, oprogramowania MAK+, projektów w obszarze e-nauka oraz e-kultura.

Na konferencję zapraszamy wszystkich zainteresowanych obecnymi i przyszłymi zastosowaniami nowych technologii w bibliotekach, a szczególnie bibliotekarzy poszukujących inspiracji do rozwoju usług internetowych.

Konferencji towarzyszyć będzie interaktywny Salon Nowych Technologii, do którego zapraszamy firmy z sektora IT oferujące usługi dla bibliotek.

Więcej informacji: www.sbp.pl

Spis treści

OD REDAKTORA (Elżbieta Stefańczyk) – 3

ARTYKUŁY

Zofia Zasacka: Kultura czytelnicza nastolatków – książki i biblioteki – 4

Artur Nowakowski: Fantastyka w Trzecim Obiegu w PRL-u – 10

Sławomir Dolata: Kolekcja Adama Mańczaka ze zbiorów Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy – 14

Z BIBLIOTEK

Jadwiga Sadowska: „Ocalanie od zapomnienia” w MBP w Ostrowi Mazowieckiej – 16

Joanna Trusiuk: 10 lat realizacji programu. Dyskusyjne Kluby Książki w województwie podlaskim – 17

WYWIADY

Rozmowa z Jolantą Janiec – laureatką konkursu Bibliotekarz Roku 2017 (Marzena Przybysz) – 21

O BIBLIOTEKACH W PRASIE

Gala Czytelnika... (Iwona Typiak-Kowalska) – 24

NOWE TECHNOLOGIE

Dorota Siwecka: Linked Open Data, czyli otwarte dane powiązane w perspektywie bibliotekarskiej – 27

SPRAWOZDANIA I RELACJE

Obecność książki w życiu młodego pokolenia (Grażyna Lewandowicz-Nosal) – 31

Bibliografie specjalne: rozwój i integracja (Zdzisław Gębołyś) – 33

PRAWO BIBLIOTECZNE

Zmiany ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Rafał Golał) – 38

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Anna Machalska-Garbacz (Anna Chadaj, Małgorzata Dudek) – 41

Z ŻYCIA SBP

II Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych • Informacja z koła kłodzkiego SBP • Konkurs „Mikrolearning super-aktywnego-bibliotekarza”, patronat SBP • Digitalizacja miesięczników SBP • Zmiana nazwy Wydawnictwa SBP • Konkurs na najciekawsze wydarzenie w ramach TB 2018 – wyniki (Marzena Przybysz) – 42

POSTAKTUALIA (Jacek Wojciechowski) – 43

W KILKU SŁOWACH – 30, 40

Contents

FROM THE EDITOR (Elżbieta Stefańczyk) – 3

ARTICLES

Zofia Zasacka: Teenage Reading Culture – Books and Libraries – 4

Artur Nowakowski: Science Fiction in Alternative Publishing and Distribution Channels in the Polish People's Republic – 10

Sławomir Dolata: Adam Mańczak's Collection in the Resources of Leon Wyczółkowski District Museum in Bydgoszcz – 14

FROM LIBRARIES

Jadwiga Sadowska: „Saving from Oblivion” in City Public Library in Ostrów Mazowiecka – 16

Joanna Trusiuk: 10 Years of Program Implementation. Book Discussion Clubs in Podlaskie Voivodeship – 17

INTERVIEWS

Interview with Jolanta Janiec, Laureate of Competition „The Librarian of the Year 2017” (Marzena Przybysz) – 21

ON LIBRARIES IN THE PRESS

Reader's Gala... (Iwona Typiak-Kowalska) – 24

NEW TECHNOLOGIES

Dorota Siwecka: Linked Open Data from Library Perspective – 27

EVENTS AND REPORTS

Grażyna Lewandowicz-Nosal: Presence of Books in the Life of Young Generation – 31

Zdzisław Gębołyś: Special Bibliographies: Development and Integration – 33

LIBRARY LAW

Changes to the Act on Organizing and Conducting Cultural Activity (Rafał Golał) – 38

OBITUARIES

Anna Machalska-Garbacz (Anna Chadaj, Małgorzata Dudek) – 41

FROM THE PLA

2nd New Nationwide Forum of Pedagogical Libraries • Information from Kłodzko Circle of the PLA • Competition „Micro-Learning Of Super-Active Librarians”, The PLA Patronage • Digitisation of the PLA Monthlies • Change of the PLA Publishing House Name • Competition for the Most Interesting Events Within the Libraries Week 2018: Results (Marzena Przybysz) – 42

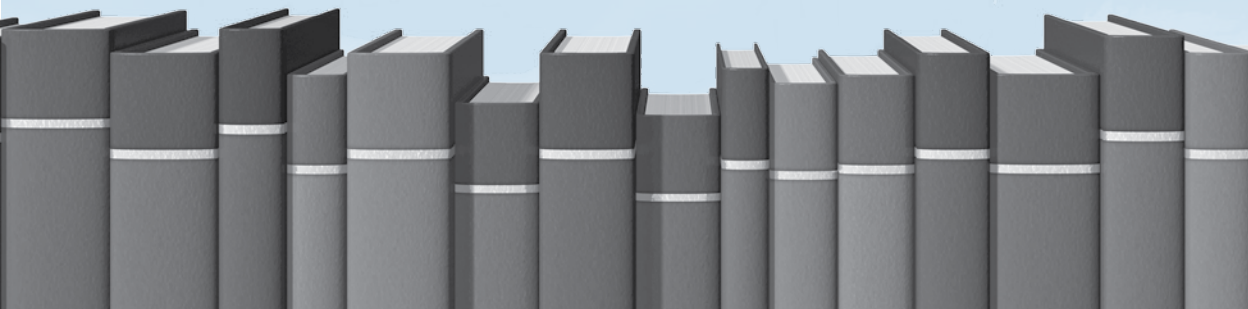
POST-CURRENT EVENTS (Jacek Wojciechowski) – 43

IN A NUTSHELL – 30, 40

Od Redaktora

Wrześniowy numer „Bibliotekarza” rozpoczynamy trzema tekstami w dziale „Artykuły”. Pierwszy z nich *Kultura czytelnicza nastolatków – książki i biblioteki* autorstwa dr Zofii Zasackiej z Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej prezentuje wyniki zrealizowanego jesienią 2017 r. w 104 gminach IV ogólnopolskiego badania czytelnictwa polskiej młodzieży, które objęło 1794 uczniów III klasy gimnazjum, 1785 rodziców, 104 dyrektorów oraz 104 nauczycieli języka polskiego uczących w wylosowanych klasach. Podstawowym celem badania była obserwacja społeczno-kulturowych uwarunkowań postaw praktyk czytelniczych związanych z czytaniem książek. Drugi tekst *Fantastyka w Trzecim obiegu w PRL-u* Artura Nowakowskiego omawia powstające w Polsce w drugiej połowie lat 70. XX w. publikacje tworzone dla miłośników literatury fantastycznej i fantastycznonaukowej. Autor prezentuje powstałe w tamtym czasie druki zwarte, zwane w środowisku „klubówkami”. Trzeci tekst *Kolekcja Adama Mańczaka ze zbiorów Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy* Sławomira Dolaty przedstawia najcenniejsze zbiory Działu Muzycznego. Kolekcja Fonograficzna składa się z cennych zabytków pozyskanych przez Muzeum od bydgoskiego kolekcjonera i sportowca Adama Mańczaka, odnanzonego wieloma nagrodami za zasługi dla ochrony dóbr fonograficznych. W dziale „Z bibliotek” prezentujemy dwa teksty. Pierwszy z nich dr hab. Jadwigi Sadowskiej „*Ocalenie od zapomnienia*” w MBP w Ostrowi Mazowieckiej prezentuje wyniki konkursu „Ocalić od zapomnienia”, którego celem było przybliżenie lokalnej historii, ocalenie od zapomnienia wydarzeń i ludzi oraz promocja amatorskiej twórczości literackiej. Teksty laureatów konkursu zostały opublikowane przez MBP w Ostrowi Mazowieckiej i są przykładem działalności oświatowej na rzecz społeczności lokalnej oraz pobudzania lokalnego patriotyzmu. Drugi tekst Joanny Trusiuk z Książnicy Podlaskiej w Białymstoku *10 lat realizacji programu Dyskusyjne Kluby Książki w województwie podlaskim* omawia efekty programu DKK. Autorka przedstawia rolę Książnicy Podlaskiej jako koordynatora regionalnego, wpływ programu na promocję czytelnictwa, ożywienie i integrację środowisk skupionych wokół bibliotek publicznych. W dziale „Wywiady” przedstawiamy rozmowę z Jolantą Janiec, zdobywczynią drugiego miejsca w ogólnopolskim konkursie SBP Bibliotekarz Roku 2017, kierownikiem Działu Udostępniania Zbiorów w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Hrubieszowie. Laureatka dzieli się swoimi przemyśleniami na temat pracy, realizowanych projektów, odnosi się do ważnych w pracy bibliotekarza kontaktów z ludźmi, a także zdradza swoje marzenia, związane również z pracą zawodową, pozyskania nowego lokalu dla biblioteki. W dziale „Nowe Technologie” dr Dorota Siwecka z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawia artykuł *Linked Open Data czyli otwarte dane powiązane w perspektywie bibliotekarskiej*. W kolejnych działach prezentujemy następujące teksty: w „Sprawozdaniach i relacjach” dr Grażyny Lewandowicz-Nosal *Obecność książki w życiu młodego pokolenia* oraz dr hab. Zdzisława Gębołysia *Bibliografie specjalne: rozwój i integracja*, w „Prawie bibliotecznym” Rafała Golata *Zmiany ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*. W kolejnych stałych rubrykach O bibliotekach w prasie, W kilku słowach, Z życia SBP zamieszczamy bieżące informacje. Wrześniowy numer „Bibliotekarza” zamykają Postaktualia Jacka Wojciechowskiego.

Eliżbieta Stefanoryk

Kultura czytelnicza nastolatków – książki i biblioteki

W listopadzie 2017 r. zrealizowano czwartą edycję ogólnopolskiego badania czytelnictwa polskiej młodzieży. Podstawowym celem tego badania jest śledzenie społeczno-kulturowych uwarunkowań postaw i praktyk czytelniczych (w tym aktywności, preferencji, motywacji, relacji społecznych, strategii czytania) związanych z długimi złożonymi tekstami, utworami piśmiennymi, jakimi są książki. Książki mogą być w dowolnym formacie: tradycyjnym, drukowanym na papierze bądź w wersji cyfrowej, w postaci e-booka czy też innej formie zapisanej elektronicznie, a czytanie jest opisywane w dwóch ramach sytuacyjnych – związanych ze szkolnym obowiązkiem i poza nim – w czasie wolnym ucznia. Badanie miało też na celu zaobserwowanie ciągłości i zmian w postawach czytelniczych nastolatków.

Badanie zostało zrealizowane w 104 gimnazjach. Ankiety wypełniło 1794 uczniów trzeciej klasy gimnazjum, 1785 rodziców, 104 dyrektorów, 104 nauczycieli języka polskiego uczących w wylosowanych klasach. Badanie zostało przeprowadzone przez Instytut Książki i Czytelnictwa w Bibliotece Narodowej, a jego źródłem finansowania była dotacja MKiDN¹.

CZYTANIE KSIĄŻEK W STYLU ŻYCIA NASTOLATKÓW

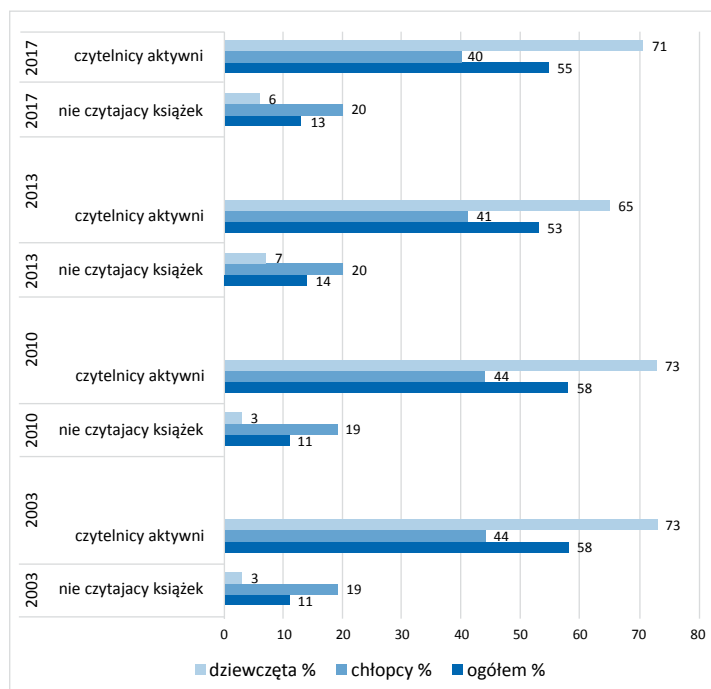
W badaniu uczestniczyła piętnastoletnia młodzież – doświadczająca intensywnych procesów dorastania, a także bardzo podatna na wszelkie zmiany kulturowe i cywilizacyjne. Dowodem tego jest np., że 93% badanych nastolatków posiada smartfony, które mają wiele funkcji i z racji swojej mobilności mogą towarzyszyć młodym w różnych sytuacjach. Najczęstsze funkcje wyko-

rzystywane przez młodych, to oprócz wyszukiwania informacji, komunikacja z innymi i słuchanie muzyki, ale też gry cyfrowe. Smartfony umożliwiają także dostęp i lekturę tekstu cyfrowego w każdej sytuacji. Ekran i słuchawki to niezbywalne akcesoria dla przeciętnego nastolatka. Oglądanie telewizji i filmów na ekranie telewizora lub komputera to powszechna i najpopularniejsza rozrywka – jednak będąca konkurencją dla czytania książek. Pleć nastolatków ma podstawowy wpływ na realizowany przez nich styl życia. Dla nastoletnich dziewcząt czytanie książek to powszechny składnik czasu wolnego – co druga piętnastolatka to systematyczna czytelniczka, a tylko 30% chłopców. Dla chłopców najbardziej atrakcyjne są gry elektroniczne, uprawiane hobby i sport, co często koliduje, ze spędzaniem czasu nad książką.

NASTOLETNI CZYTELNICZY I NIECZYTELNICZY

Obserwując najważniejsze wskaźniki czytelnictwa nastolatków zaobserwowane w ciągu ostatnich 14 lat dostrzegamy stabilny odsetek uczniów, szczególnie chłopców, którzy omijają czytanie książek – lektur szkolnych i wybieranych spontanicznie, poza szkolnym obowiązkiem. Systematycznie zaś spada odsetek chłopców deklarujących, że czytają książki w czasie wolnym. Dziewczęta są stale znacznie aktywniejsze czytelniczko niż chłopcy. Kategoria czytelników aktywnych wskazuje na nastolatków czytających w czasie wolnym w ciągu 10 miesięcy objętych badaniem i co najmniej jedną lekturę w danym roku szkolnym. Różnica szansy znalezienia się w tej kategorii dla dziewcząt i dla chłopców wyniosła w 2017 r. aż 31 punktów procentowych.

Wykres 1. Płeć badanych uczniów a bycie czytelnikiem aktywnym (czytającym książki w czasie wolnym i lektury szkolne) na podstawie wyników czterech edycji ogólnopolskiego badania czytelnictwa młodzieży N(2003)=1395; N(2010) =1472; N (2013)=1809; N (2017)=1794

Rok 2013 przyniósł nieduży spadek aktywności czytelniczej nastolatków, szczególnie dziewcząt czytających w czasie wolnym oraz niewielki wzrost dziewcząt nieczytających książek. Ostatnie badanie z 2017 r. niesie świadectwo wzrostu, w porównaniu z 2013 r., aktywności czytelniczej dziewcząt – wszystkie zastosowane wskaźniki opisujące aktywność czytelniczą dowodzą, że więcej dziewcząt czyta książki w czasie wolnym.

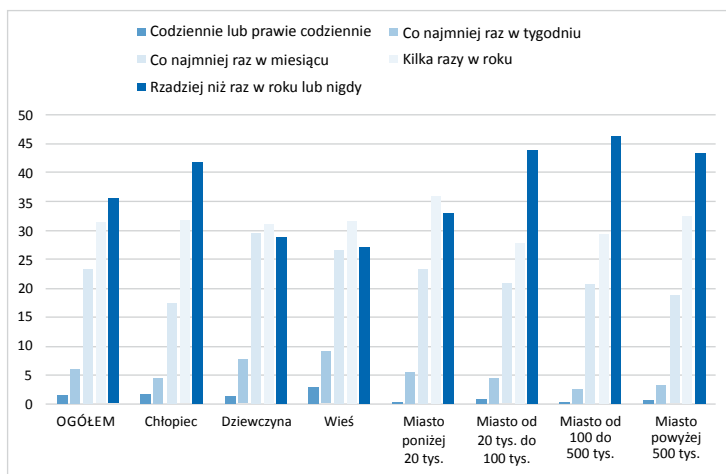
BIBLIOTEKA PUBLICZNA JAKO INSTYTUCJA KULTURY

W badaniu wyróżniono praktyki przypisywane instytucjonalnym formom uczestnictwa w kulturze. Najpopularniejsze i mające powszechny zasięg jest odwiedzanie biblioteki publicznej. Systematycznych bywalców bibliotek (takich, którzy minimum raz w miesiącu je odwiedzają), jest według deklaracji uczniów 31% ogółu badanych gimnazjalistów, w tym 39% dziewcząt i 24% chłopców (Wykres 1). Jednocześnie obserwujemy stosunkowo dużą grupę nastolatków,

którzy nie mają zwyczaju odwiedzania bibliotek publicznych (36%), w tej grupie więcej jest chłopców (42%), niż dziewcząt (29%).

Wizyta w bibliotece publicznej jest raczej elementem wiejskiego stylu życia: 46% dziewcząt i 30% chłopców mieszkających na wsi systematycznie odwiedza biblioteki publiczne (Wykres 2). Częstotliwość wizyt w bibliotece publicznej spada wraz z powiększaniem się miejscowości, w której mieszkają nastolatki: 38% ogółu uczniów ze wsi uczęszcza minimum raz w miesiącu do biblioteki, 30% z miast mających do 20 tys. mieszkańców, a tylko 22% z miast powyżej 100 tys. mieszkańców. Najsilniejszy związek z korzystaniem z bibliotek publicznych ma stosunek do czytania książek – uczniowie, którzy lubią czytać chętniej odwiedzają takie biblioteki. Nastolatkowie, którzy sami kolekcjonują książki i posiadają ich co najmniej 60 oraz bardzo lubią czytać to młodzież najczęściej bywająca w bibliotece. Systematyczni użytkownicy bibliotek to także osoby, które najmniej czasu spędzają przed ekranem komputera.

Wykres 2. Płeć i miejsce zamieszkania nastolatków a częstotliwość odwiedzania biblioteki publicznej, N(2017) = 1794

POCZĄTKI NASTOLETNIEGO OBIEGU CZYTELNICZEGO

Droga książki do czytelnika rozpoczyna się od informacji lub opinii, która powoduje, że decydujemy się, że warto po tę książkę sięgnąć. A więc, ów początek ma kluczowe znaczenie czy książka trafi do odbiorcy. Są trzy najważniejsze dla młodych czytelników sposoby zdobywania informacji o książkach, które potem przeczytali, poza szkolnymi obowiązkami, w czasie wolnym. Na pierwszym miejscu są informacje znalezione w internecie, następnie opinie wyniesione z relacji z rówieśnikami i kolegami nastoletnich czytelników oraz te, które są efektem samodzielnych poszukiwań i przeglądania książek w domu, bibliotece i księgarni.

Największe znaczenie dla piętnastolatków mają odnalezione w sieci dane i opinie o książkach, które warto czytać. Jednocześnie należy podkreślić, że bardzo zyskały one na znaczeniu, w ciągu ostatnich czterech lat od momentu realizacji poprzedniego badania czytelnictwa młodzieży. Z informacji znalezionych w sieci skorzystało 37% czytelników książek w czasie wolnym, w tym aż 40% dziewcząt i 33% chłopców. Informacje mogą być umieszczane na blogach, forach, witrynach poświęconych książkom, autorom, na stronach wydawnictw, na których znajdują się noty o nowościach, reklamy i recenzje książek. Większość portali zawierających recenzje książek ma charakter interaktywny, możliwy jest komentarz

recenzji bądź zamieszczenie własnej oceny czy rekomendacji książki. Zainteresowani mogą śledzić opinie innych czytelników, szukać takich, które są bliskie ich gustom i oczekiwaniom. Trzeba dodać, że tylko 2% badanych czytelników skorzystało z recenzji i informacji wydawniczych zamieszczanych w prasie drukowanej na papierze.

Na drugim miejscu, pod względem popularności wśród uczniów, jest wymiana informacji o książkach z kolegami – co trzeci czytelnik korzystał z nich przy podejmowaniu decyzji o wyborze przeczytanej w czasie wolnym książki, w tym znacznie więcej dziewcząt (38%) niż chłopców (26%). Największe odsetek czytelników, którzy radzą się kolegów co warto czytać, występuje wśród czytelniczek z małych miasteczek i wsi. Dla dziewcząt znacznie ważniejsze niż dla chłopców są interakcje z rówieśnikami dotyczące lektur książkowych, tak jak społeczny wymiar motywacji czytelniczych. Dziewczęta też znacznie chętniej niż chłopcy dzielą się opiniami o lekturach.

W tym kontekście rady bibliotekarzy z bibliotek publicznych posiadają dla nastoletnich czytelników znikome znaczenie: zaledwie 3% nastoletnich czytelników przy wyborze lektury czasu wolnego skorzystało z ich wsparcia. W przypadku bibliotekarzy szkolnych sytuacja wygląda niewiele lepiej – tylko 6% czytelników przyznało, że sięgnęło po książkę czytaną poza szkolnymi obowiązkami pod wpływem sugestii bibliotekarza z biblioteki szkolnej. Chociaż biblioteki to bardzo ważne dla nastolatków źródło książek, to jednak

korzystają z nich niezależnie od bezpośredniego wsparcia bibliotekarzy.

BIBLIOTEKI PUBLICZNE JAKO JEDNA Z FORM POZYSKIWANIA KSIĄŻEK CZYTANYCH W CZASIE WOLNYM – CIĄGŁOŚĆ I ZMIANY

Uczniowie znajdują swoje lektury szkolne przede wszystkim w bibliotekach szkolnych – 60% uczniów czytających lektury, 14% wypożyczyło je z bibliotek publicznych a 6% miało je w domowych księgozbiorach – pozostałe źródła książek mają minimalne znaczenie. Dużo bardziej zróżnicowane są sposoby pozyskiwania książek czytanych w czasie wolnym.

W 2017 r. najważniejszym źródłem lektur czasu wolnego są samodzielne zakupy uczniów (35%), zaraz potem zakupy dokonywane przez rodziców (16%). Odnotowano wzrost znaczenia kupowania książek przez czytelniczki. Nowością jest wzrost popularności zakupów książkowych wśród dziewcząt mieszkających na wsi – co trzecia wiejska czytelniczka kupiła sobie książkę, którą potem przeczytała. Ci czytelnicy, którzy bardzo lubią czytać książki kupują sobie je sami! Wśród książek kupowanych i czytanych wyróżnia się literatura szczególnie preferowana przez nastoletnich czytelników: nowa fantastyka dla młodzieży – przez chłopców fantastyczne powieści przygodowe, przez dziewczęta dystopijne powieści science fiction (Johna Dashnera, Veroniki Roth, Kiery Cass i in). Drugi typ książek chętnie kupowanych i jednocześnie należących do najpopularniejszych wśród dziewcząt, to najnowsze powieści dla nich przeznaczone z literatury obyczajowej obcych autorów, w tym najliczniej czytanego Johna Greena, oraz Gayle Forman, Frederico Moccii, Jaya Ashera i wielu innych.

Kolejne, pod względem popularności, trzy sposoby pozyskiwania książek mające zbliżoną popularność to: biblioteki publiczne i szkolne oraz prezenty książkowe. Każde z nich jednak posiadają różne konteksty kulturowe i społeczne uwarunkowania. Różnica między zasięgiem popularności biblioteki publicznej i szkolnej jest znikoma, sięga zaledwie 2 punktów procentowych (Wykres 3). Ciekawe jest to, że korzystanie z biblioteki szkolnej nie ma związku z tym, czy czytelnik lubi czytać, natomiast publicznej tak.

Biblioteki publiczne są źródłem lektur czytanych przez 17% czytelników książek w czasie wolnym. Użytkownicy bibliotek publicznych, jak i osoby kupujące książki, wyróżniają się tym, że

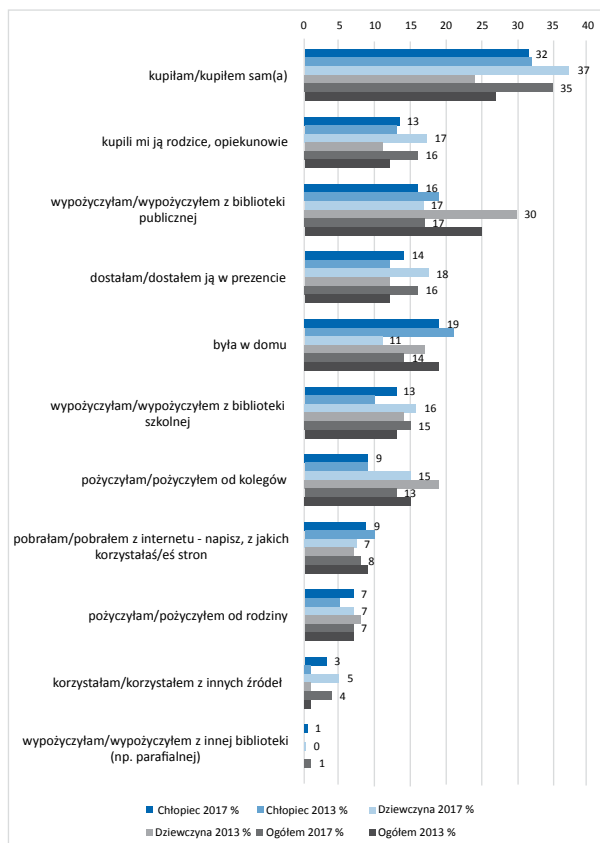
bardzo lubią je czytać. Nowością w porównaniu z wynikami z poprzedniego badania jest wyraźny spadek, aż o 17 punktów procentowych, odsetka czytelniczek znajdujących w bibliotekach atrakcyjne dla nich lektury, po które sięgają spontanicznie, poza szkolnym obowiązkiem.

W 2013 r. (podobnie było w poprzednich dwóch edycjach badania w 2010 i 2003 r.) biblioteki publiczne były najważniejszym dla dziewcząt źródłem książek czytanych w czasie wolnym, obecnie zajmują równorzędne miejsce z trzema innymi źródłami (Wykres 3). Dla dziewcząt, które czytają więcej w czasie wolnym niż kilka lat temu, mniej potrzebne okazały się biblioteki publiczne, a inne formy pozyskiwania książek zyskały na znaczeniu: przede wszystkim samodzielne zakupy. W efekcie tej zmiany zniknęła różnica we frekwencji między czytelniczkami i czytelnikami, którzy znaleźli swoje lektury czasu wolnego w bibliotekach publicznych.

Wśród gimnazjalistów korzystających z bibliotek publicznych szczególnie wyróżniły się dziewczęta z wiejskich szkół – do nich należy największy odsetek czerpiących stamtąd lektury czasu wolnego: 23% wiejskich czytelniczek, następnie dziewczęta mieszkające w małych miastach – co piąta z nich czytała książki pożyczane z takich bibliotek. Warto odnotować również dużą popularność bibliotek publicznych wśród mieszkańców dużych miast od 100 do 500 tys. mieszkańców – aż 21% uczniów ze szkół znajdujących się w tych miejscowościach – przyznało, że czytane ostatnio książki wypożyczyło z biblioteki publicznej. Najniższy odsetek czytających książki z biblioteki publicznej stanowią uczniowie mieszkający w wielkim mieście powyżej pół mln mieszkańców (tylko 6% dziewcząt, 7% chłopców). Nastoletni czytelnicy najczęściej wypożyczali z bibliotek publicznych literaturę przeznaczoną dla dorosłego oraz dziecięcego odbiorcy. Szczegółowa analiza struktury wypożyczanych książek, czytanych przez nich w czasie wolnym, wskazuje w pierwszym rzędzie na typy literatury, które są skierowane do dorosłego czytelnika: 17% czytanej przez nastolatki literatury pięknej artystycznej dla dorosłych zostało wypożyczone z bibliotek publicznych, 16% powieści obyczajowo-romansowych, 13% fantastyki dla dorosłych czytelników.

Tylko 13% czytanej fantastyki dla młodzieży, tak bardzo atrakcyjnej dla nastoletnich czytelników, pochodziło z bibliotek publicznych. Warto podkreślić, że jednocześnie trzykrotnie więcej tytułów z najnowszych odmian tej fantastyki

Wykres 3. Płeć nastolatków a sposoby pozyskiwania książek czytanych w czasie wolnym na podstawie wyników badania w 2013 i 2017 r.

zostało kupionych samodzielnie przez nastolatków albo przez ich rodziców. Dotyczy to zarówno dziewcząt – które chętnie czytały i kupowały powieści dystopijne oraz chłopców, którzy wybierali fantastykę przygodową. Wynika z tych danych, że zabrakło takiej literatury w bibliotekach, które nastolatkiw mieli w zwyczaju odwiedzać. Kolejnym dowodem na dostrzeżone deficyty w księgozbiorach bibliotek publicznych jest fakt, że czytelniczki trzykrotnie częściej znajdowały tam powieści obyczajowe dla młodzieży polskich autorów niż obcych autorów (np. Greena, Forman, Mocchi etc.), którzy byli najchętniej przez nie czytani w 2017 r.

Drugą, istotną zmianą w porównaniu z wynikami z badania z 2013 r., jest wzrost znaczenia biblioteki szkolnej jako źródła książek czytanych w czasie wolnym. Jest to sposób dostępu do książek,

którego wykorzystanie jest najbardziej zróżnicowane i zależne od środowiska – najwięcej czytelników mieszkających na wsi znalazło tam swoje lektury czasu wolnego. Nowością w porównaniu z badaniem z 2013 r. jest bogatsza oferta księgozbiorów bibliotek szkolnych – czytelnicy znaleźli tam więcej najchętniej wybieranej przez nich literatury, w tym powieści fantastycznych dla młodzieży, zwłaszcza romansów paranormalnych.

Co dziesiąty nastoletni czytelnik dostaje książki w prezencie i są to udane prezenty, bowiem są czytane! Jest to źródło lektur dla czytelników wywodzących się ze wszystkich środowisk społecznych, ale przede wszystkim dla tych, którzy dużo czytają i lubią to robić.

Pomimo wzrostu znaczenia internetu jako źródła informacji o książkach, na tym samym poziomie, co cztery lata temu, utrzymuje się ściąganie

z sieci tekstów czytanych książek. Jeśli czytelnicy decydują się na taki sposób zdobycia lektury to robią to osoby, które nie mają bogatych domowych księgozbiorów: żaden chłopięcy czytelnik, który ma w domu więcej niż 500 książek oraz gdy ma więcej niż 60 własnych książek nie pobrał z internetu ostatnio czytanej przez siebie książki, a tylko 5%, gdy ma w domu więcej niż 200 wol.

Dziewięć obieg książek wyróżnia się różnicami relacjami face-to-face – pożyczaniem książek od koleżanek i kolegów, wymianą opinii o czytanych książkach i polecaniem sobie książek nawzajem. Dziewięć znacznie częściej niż chłopcy deklarują, że mają taką osobę, z którą chętnie rozmawiają o książkach. Pożyczanie sobie książek nawzajem i późniejsze ich komentowanie jest to stały atrybut dziewczęcych postaw czytelniczych, a także ważna droga docierania nowości książkowych do szerszego grona osób oraz kreowania mód czytelniczych wśród nastolatków.

NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI

Analiza wyników czwartej edycji ogólnopolskiego badania czytelnictwa wśród młodzieży pozwoliła uchwycić zmiany w uczestnictwie nastolatków w kulturze książki. Przede wszystkim zaobserwowano wzrost czytelnictwa wśród dziewcząt. Dziewięć rozszerzyły swoje zainteresowanie czytaniem książek dzięki nowym odmianom literatury przeznaczonej specjalnie dla nich – powieści, w których protagonistami są ich

rówieśnicy. Jest to młodzieżowa literatura obyczajowa pisana przez obcych autorów oraz post-apokaliptyczne powieści science-fiction będące światowymi bestsellerami.

W ciągu ostatnich czterech lat nastąpiły zmiany cywilizacyjne i kulturowe, wśród których istotne jest upowszechnienie smartfonów wyposażonych w aplikacje umożliwiające odbiór różnych tekstów kultury – a Instagram, Snapchat i YouTube towarzyszy im stale. Większość najpoczytniejszych wśród nastolatków powieści jest zekranizowanych i można obejrzeć je na domowym ekranie. Ma to istotne znaczenie dla wzrostu zainteresowania również publikacjami książkowymi.

Internet jest skutecznym medium sprzyjającym rozprzestrzenianiu tekstów kultury, w tym książek, poprzez komentowanie i dzielenie się nimi. Młodzi czytelnicy coraz liczniej korzystają z tych możliwości Sieci.

W obliczu tych przemian biblioteki publiczne stają przed wyzwaniem zaspokojenia nowych oczekiwań czytelniczych ich niedorośli użytkowników. Powstaje podejrzenie, że część fascynacji literackich nastolatków jest już nieobecnych w księgozbiorach bibliotek dla dzieci, ale jeszcze nie są dorosłe odpowiednio, aby znaleźć dla siebie miejsce na półkach bibliotek publicznych.

Dr Zofia Zasacka
Biblioteka Narodowa w Warszawie

PRZYPISY:

- ¹ Badanie było realizowane w terenie przez CBOS.

Już w sprzedaży publikacja
z serii „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”

Katarzyna Biernacka-Licznar, Elżbieta Jamróz-Stolarska, Natalia Paprocka

Lilipucia rewolucja

Stron 262, cena 65 zł

Tom jest pionierską analizą twórczej działalności „lilipucich” wydawnictw, które zmieniły krajobraz polskiej książki literackiej i artystycznej początków XXI wieku. Jak dowodzą autorki, kiczowi, będącemu owocem i przejawem makdonaldyzacji kultury, romantyczni szaleńcy przeciwstawili książkę wysmakowaną literacko, graficznie i edytorsko, wymuszając na wielkich oficynach przeorientowanie ich oferty. Autorki rozprawy prowadzą czytelnika przez arkana pracy wydawniczej, zaglądają na biurka redaktorów i tłumaczy, śledzą sukcesy twórców. Powstała w ten sposób panorama „lilipuciej” rewolucji – bezprecedensowego fenomenu kulturowego.

ARTUR NOWAKOWSKI

Fantastyka w Trzecim Obiegu w PRL-u

Fot. ze zbiorów Autora

W miarę rzetelnych opracowań doczekał się temat podziemnego ruchu wydawniczego w Polsce lat 1945-1989. Publikacje bezdebitowe (drugi obieg) charakteryzowały jedną z głównych aktywności obywateli kontestujących mechanizmy systemowe PRL-u i stanowiły tym samym istotną część rzeczywistości, z jaką mierzyli się i mierzą historycy badający najnowsze dzieje naszego kraju. Sprzeciw wobec porządku społeczno-politycznego wyznaczał główny nurt w procesie przygotowywania publikacji drugiego obiegu.

Równoległe do opozycyjnej działalności publicystyczno-wydawniczej istniał w Polsce tamtego okresu (choć, oczywiście, nie tylko w niej) ruch wydawniczy proponujący alternatywne do obowiązujących treści, w tym szeroko pojętą literaturę. Obok druków reprezentujących środowiska subkulturowe (głównie punkowe) i tych przeznaczonych dla odbiorców muzyki rockowej, od drugiej połowy lat 70. dwudziestego stulecia powstawać zaczęły publikacje tworzone dla miłośników literatury fantastycznej i fantastycznonaukowej. Podobnie jak w przypadku oficjalnej produkcji wydawniczej, można je podzielić na druki periodyczne (tzw. fanziny) i zwarte, zwane w środowisku „klubówkami”. Tymi ostatnimi pragnąłbym się pokrótce zająć.

W lutym 1976 r. po kilkuletnich i już bardziej oficjalnych przymiarkach, powstał w Warszawie Ogólnopolski Klub Miłośników Fantastyki i Science-Fiction (OKMFISF), zrzeszający lokalne kluby miłośników fantastyki. Ze swoją scentralizowaną strukturą nie zawsze współgrał z regionalnymi grupami, ale nawet w takiej postaci (od 1982 r. już jako Polskie Stowarzyszenie Miłośników Fantastyki) rozpoczął dość ważny okres w dziejach polskiego fandomu¹. Niedługo po ukonstytuowa-

niu się profilu OKMFISF pojawiły się pierwsze jego publikacje, m.in. „Informator Miłośnika Fantastyki” (już w 1976 r.) – klasyczny biuletyn tego typu stowarzyszeń z garścią aktualności, zapowiedzi wydawniczych i, od czasu do czasu, próbką prozy młodych autorów fantastyki. „Informator” był wydawnictwem cyklicznym, czyli fanzinem, i właściwie można go uznać za pierwszy tego rodzaju druk w polskim fandomie (choć za pierwszy polski fanzin o charakterze literackim uznajemy bytomski „Somnambul”, wychodzący od 1978 r.).

Dość szybko, bo już rok po powstaniu, członkowie OKMFISF zdecydowali się rozpocząć działalność wydawniczą proponującą miłośnikom fantastyki pierwsze tytuły o charakterze zwartym, czyli to, co w dalszej części będę nazywał „klubówką”. W 1977 r., w nakładzie 220 egz. wyszła antologia *Odkrywanie planety*, będąca antologią tekstów z kręgu pisarzy krajów bloku wschodniego. Pięćdziesięciosześciostronicowa publikacja w formacie A4, zawierająca opowiadania autorów radzieckich, wschodnioniemieckich czy czeskosłowackich, zredagowana została przez Elżbietę Solak i opatrzona nieskomplikowaną graficznie okładką autorstwa Ryszarda Fiejtka. Dwa lata później Klub wyszedł naprzeciw oczekiwaniom miłośników polskiej SF, publikując antologię *Wytrzymać ciszę*, prezentującą opowiadania polskich autorów, które wcześniej gościły na łamach takich czasopism jak „Perspektywy”, „Razem”, czy „Politechnik”. Okładka była już dużo skromniejsza, czysto typograficzna, a całość utrzymana jeszcze w formacie A4, który w kolejnych latach został zredukowany do poręczniejszego A5 i utrzymywał się w takiej postaci właściwie do samego końca funkcjonowania tego typu publikacji z okresu lat 1977-1990.

Fot. ze zbiorów Autora

Biorąc pod uwagę sposób przygotowania makiet do zawartości książek wydawanych przez kluby i osoby z nimi związane, można wyróżnić dwie metody. Jedną z nich były tzw. „wyklejanki” – szabloni sporządzane z powycinanych z prasy i odpowiednio zestawionych kolumn tekstu, które następnie powielano i zszywano w tomiki. Drugim rodzajem makiet był klasycznie przygotowany tekst w formacie A4 i w procesie druku pomniejszony do A5. Teksty składane były najczęściej na maszynie do pisania (co przekładało się często na pewną typograficzną niechlujność), ale od czasu do czasu, dzięki znajomościom w różnorakich instytucjach państwowych (ministerialnych, milicyjnych), udawało się zamówić profesjonalny skład niczym się nie różniący od tego z oficjalnych publikacji.

Ilość egzemplarzy, jaką podawano na mało rozbudowanych stronach redakcyjnych (jeśli w ogóle je zamieszczano), była fałszywa. Ówczesne przepisy pozwalały na druk bez zezwolenia do 100 egz. nakładu, z zakazem sprzedaży. Dlatego też każdą pozycję opatrywano formułką „Do użytku wewnątrzorganizacyjnego” lub „Do użytku wewnętrznego”. Rzeczywiste nakłady wynosiły po kilkaset egzemplarzy, czasem tysiąc i więcej, choć dziś, bez bezpośredniego kontaktu z osobami, które publikowały „klubówki”, bardzo trudno to ustalić. Od czasu do czasu pojawiały się tytuły o małych nakładach (kilkanaście-kilkadziesiąt egz.), przygotowywane przez zapaleńców i rozdawane w najbliższym kręgu znajomych (np. poznańska *Huśtawka pustelnika* W. Kołupajewa z 1984 r., warszawski *Fianak magazynier* z 1982 r., czy *Terra Phantasia* z 1978 r., wydana przez jednego z najbardziej znanych fanów, potem m.in. redaktora w wydawnictwie Alfa, Marka S. Nowowiejskiego).

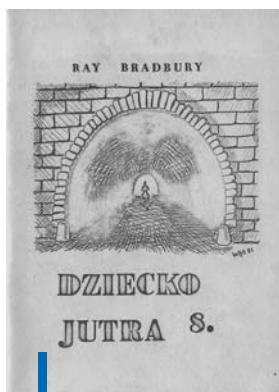
Sporymi nakładami mógł się poszczycić Śląski Klub Fantastyki, który do 1985 r. rozpowszechnił kilka publikacji (w tym dwie edycje *Sposobu na Wszechświat* oraz *Czego ci trzeba* H. Kuttnera) w nakładzie 1000 i 1300 egz. Był to jednak szczególny rodzaj „klubówek” (podobnie zresztą jak wydawany przez ten sam klub fanzin „Fikcje”), posiadający własny numer ISBN i dystrybuowany m.in. w kioskach RUCH-u. Należy w tym miejscu nadmienić, że klubowe wydawnictwa rozprowadzane były głównie w klubach i na konwentach miłośników fantastyki.

Ze względu na odpowiedzialność trzeba dokończyć następującego podziału tych druków: są to publikacje ściśle klubowe (wspomniany SKF, Gorzowski Klub Miłośników Fantastyki, czy też w pewnym stopniu poznański klub „Orbita” z cyklem „Wizje dla Ubogich”), publikacje będące efektem zaangażowania osób powiązanych z klubami, ale działających na własną rękę, i w końcu tzw. „bazarówki” – podróbki istniejących już omawianych wyżej publikacji.

Pierwszy z rodzajów reprezentowany był również przez silne środowisko stołeczne – SFan Club – jakie zainicjowało na początku lat 80. serię „Biblioteka SFan Clubu”, w której ukazało się sporo ciekawej prozy spoza Polski, m.in. *Bliskie spotkania trzeciego stopnia* Spielberga (1983), *Dziecko jutra* (1981) i *Człowiek ilustrowany* (1983) Bradbu-ry’ego, *Obcy – ósmy pasażer Nostromo* Fostera (1983), zbiór opowiadań Lovecrafta pt. *Weird Fiction* (1981), antologię japońskiej SF *Futurama* (1981) i kilka innych.

Pierwsze „klubówki”, w tym te wymienione powyżej, prezentowały jeszcze niewyszukany poziom graficzny. Były to broszury w postaci jednoskładkowych zszywek z monochromatyczną okładką. Do 1983 r. były to głównie produkcje warszawskie, w dalszej kolejności (i jednak już w dużo mniejszej ilości) katowickie, gorzowskie i bydgoskie. Od mniej więcej połowy lat 80. XX w. nastąpił prawdziwy urodzaj książkowych publikacji klubowych, tworzonych zazwyczaj przez środowisko stołeczne, ale także łódzkie, poznańskie i krakowskie. Charakteryzowały się znacznie większą objętością i kolorową okładką. Mimo że po okresie transformacji wydano w Polsce wielu zachodnich autorów, to i tak obecność części z nich zaznaczyła się tylko w wydaniach klubowych.

Od samego początku raczej nie przykładano wagi do pozyskiwania praw autorskich w procesie przygotowywania takiego czy innego tytułu. Znakomita większość książek

Fot. ze zbiorów Autora

wydawanych przez kluby i osoby z nimi powiązane prezentowała teksty zachodnich pisarzy, o zgodę których nie zabiegano. Od czasu do czasu dochodziło do niezręcznej sytuacji, w której któryś z nich dowiadywał się (np. podczas wizyty na polskich konwentach) o istnieniu pirackiego wydania jego twórczości, choć w gruncie rzeczy ci, których o tym informowano, odnosili się do tego pozytywnie; Robert Silverberg np. zapragnął zdobyć egzemplarz klubowego tłumaczenia jednej z jego książek.

Nie zawsze też umieszczano nazwisko autora przekładu, co skłania do przypuszczeń, zwłaszcza w odniesieniu do kiepskich tłumaczeń, że ich autorami bywały osoby przypadkowe. Ponadto poziom przekładów i redakcji (jeśli w ogóle korzystano z usług redaktorów) był często żenujący; roilo się w nich od literówek, nieznanomości zasad interpunkcji, błędów stylistycznych, a czasem i ortograficznych. Wytykano je na łamach rozmaitych fanzinów, m.in. na łamach katowickich „Fikcji”. Powyższy stan można w jakimś stopniu zrozumieć, biorąc pod uwagę potężną dziurę, jaką starano się masowo zasypywać twórczością niepublikowanych oficjalnie w Polsce zachodnich prozaików. Brały się za to osoby nieprzygotowane do prac z zakresu redakcji i korekty tekstu, lub takie, które posiadały w tym względzie dość mierne doświadczenie. Nie oznacza to bynajmniej, że zupełnie brakowało do brze przygotowanych tekstów.

Podobnie podchodzono do opracowywania okładek. Najczęściej zaopatrywano się w albumy znanych amerykańskich lub brytyjskich malarzy SF i fantasy, wycinano z nich poszczególne reprodukcje, dorabiano liternictwo i powielano w drukarni, dostosowując uprzednio całość do formatu A5. W początkowym okresie, kiedy okładki były

jeszcze jednobarwne, ale również i w pierwszych latach okresu kolorowych projektów, bywało, że liternictwo przygotowywali ilustratorzy (głównie w przypadku ilustracji stworzonych przez Polaków, ale nie tylko). Później korzystano z szablonów samoprzylepnych liter, które naklejało na reprodukcję.

Zdecydowaną mniejszość stanowiły ilustracje okładkowe autorstwa rodzimych artystów. Wielokrotnie korzystano z talentu poznańskiego ilustratora [Dariusza Chojnackiego](#) (1962-1992), absolwenta socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, który w 1982 r. zaczął tworzyć swoje pierwsze prace nawiązujące do fantastyki naukowej. Jego ilustracje, odnajdujące się w stylistyce brytyjskiego artysty Chrisa Fossa (ur. 1946), zdobiły początkowo publikacje klubowe (książki oraz fanziny pokroju poznańskiego „Kwazara” i in.), potem okładki oficjalnie wydawanych książek (w tym warszawskiej *Alfy i Iskier*). Wśród klubowych druków, na których wykorzystano jego rysownicze zdolności, znalazły się książki Isaaca Asimova, Alana Fostera, Philipa Dicka, Ursuli Le Guin i innych. Innym polskim artystą, którego ilustracje pojawiały się na okładkach wcześniejszych publikacji, był [Andrzej Biedrzycki](#), wywodzący się ze środowisk warszawskich. Ilustrował m.in. okładki do serii „Biblioteka Sfan Clubu”, jedną z edycji śląskiej antologii *Sposób na Wszechświat* (1982), a także informatory i fanziny. Z dużo mniejszą częstotliwością ilustrowali fronty „klubówek” tacy rysownicy jak: [Andrzej Boczarowski](#), [Ryszard Fiejtek](#), [Wojciech Łapiński](#), [Tomasz Piorunowski](#), [Dariusz Wąż](#) i inni.

„Klubówki” kojarzą się jednak głównie z barwnymi reprodukcjami zagranicznych artystów. Najczęściej eksploatowanym był [Boris Vallejo](#) (ur. 1941), peruwiański malarz i grafik, tworzący zazwyczaj w estetyce fantasy. Jego prace adaptowano do przekładów takich pisarzy jak de Camp, Farmer, Moorcock, Herbert, Żelazny, Simak, Sheckley i in. Kolejnym, niemal równie wykorzystywanym był brytyjski artysta [Peter Elson](#) (1947-1998), specjalizujący się w estetyce science-fiction. Fantastyczne krajobrazy i statki kosmiczne możemy podziwiać na okładkach do książek pisarzy pokroju Harrison, Cherryh, Heinlein, Aldiss, Simak czy Le Guin. Innymi artystami, których reprodukowane prace pojawiały się (sporadycznie) na klubowych publikacjach, byli m.in.: Angus McKie, Michael Whelan, Tim White, Chris Foss, Fred Gambino, Melvyn Grant, Chris Achilleos, Jim Burns, Enki Bilal, Rowena Morill i kilku innych. Jakość tych odbitek

była zwykle mierna, przekłamania kolorów zdarzały się właściwie nagminnie, nie zawsze też dbano o odpowiedni kadr. Cechą charakterystyczną tych okładek był natomiast fakt, iż właściwie nigdy prezentowana ilustracja nie korespondowała z treścią książki; ważne było, by umieścić barwną, przemawiającą do wyobraźni ilustrację. Rzadkością też było zamieszczanie ilustracji wewnątrztekstowych. Pewnym wyjątkiem w tym względzie były „klubówki” wydawane m.in. przez Konrada Zielińskiego z Łodzi (np. *Basileus R. Silverberga* i *U krańca łączy E.F. Russela*), w których pojawiły się prace polskich młodych rysowników, w tym **Tomasza Piorunowskiego, Piotra Kabulaka i Witolda Romańskiego**.

Kontynuując zagadnienie szaty graficznej, należy podkreślić, że twórcy polskich „klubówek”, nawiązując niejako do wydawniczych narzędzi harmonizowania się z oczekiwaniami odbiorcy, tworzyli też serie i cykle, do których przypisywali poszczególne tytuły. Nie zawsze kontynuowała je jedna osoba; zdarzało się, że środowiska fanów np. z Warszawy przejmowały to, co zapoczątkował klub np. z Poznania (bez porozumienia i zgody). Biorąc jednak pod uwagę brak jakichkolwiek prawnych ustaleń dotyczących elementów wizerunkowych (w tym znaków graficznych serii wydawnictw klubowych), dowolność w „przechwycaaniu” cudzych treści była dość częsta. Mimo to należy podkreślić, że w latach 80. XX w. powstało kilka znaczących serii, z których najbardziej znanymi były „Świat Fantasy” i „Klasyki Współczesnej SF”. Istotne były również: „Wielkie Serie Science Fiction”, wspomniana wcześniej „Biblioteka Sfan Clubu”, „Podwójna Gwiazda”, „Seria z PIK-iem”, „Mistrzowie Fantastyki” oraz „Seria z Białym Paskiem”. Wzorem oficjalnych publikacji, także i w „klubówkowych” seriach drukowano spisy tytułów, jakie dotychczas opublikowano w jej obrębie.

Główny potencjał dystrybucyjny koncentrował się wokół tych ośrodków, które miały zasadniczy udział w produkcji tych wydawnictw. Przede wszystkim była to Warszawa, potem Poznań, Łódź, czasem Kraków. Nierzadkie były sytuacje, gdy osoby odpowiedzialne za dany tytuł rozprowadzały go dzięki znajomościom w innych miastach. Ponadto dystrybucja odbywała się na wszelkiego rodzaju konwentach miłośników fantastyki w specjalnie do tego przygotowanych tymczasowych księgarniach i antykwariatach. Zasadniczo były to większe imprezy, takie jak Polcon czy Silcon, ale miejsca sprzedaży książek organizowano też na lokalnych zlotach. Zdarzały się także dodruki

w przypadku wyjątkowo atrakcyjnych tytułów, co przyczyniało się do aktywniejszego zaangażowania dystrybutorów. W przeciwieństwie do oficjalnych mechanizmów rozpowszechniania, kolportaż „klubówek” nie był objęty jakąś scentralizowaną strukturą; egzemplarze raczej przekazywano „z ręki do ręki”, podobnie się też za nie rozliczano. Przynosiły one zresztą zupełnie niezły zarobek; oferując niedostępną na oficjalnym rynku prozę, osiągały nierzadko całkiem wysokie ceny.

Jak wspomniałem powyżej, „klubówki” były efektem zaangażowania osób wywodzących się głównie ze środowisk warszawskich fanów. Ci sami ludzie, już po polityczno-gospodarczej transformacji, przenieśli swoją aktywność na oficjalne obszary wydawnicze. Pierwszą polską oficyną prywatną, jaką założono po 1989 r., kierowały osoby ściśle powiązane z wcześniejszą produkcją publikacji klubowych. Było to wydawnictwo Amber, posiadające w swej ofercie również fantastykę. Wiele z tytułów z edycji klubowych wydano tam po raz drugi, najczęściej w tych samych tłumaczeniach. Znamienne jest to, że w latach 90. XX w., tak jak i w „klubówkach”, ilustracje okładkowe często nijak się miały do zawartości książki. Dopiero później zaczęto o to dbać w nieco większym stopniu.

Edytorska działalność klubowa miała swoje źródło, którego rodzaj zależał od obszaru świata, w którym się pojawiła. Na Zachodzie, siłą rzeczy, fanowskie edycje książkowe były rzadsze. To w Polsce i krajach ościennych potrzeba wydawania takich publikacji – z racji ubóstwa oficjalnej oferty – była większa. Podobna sytuacja dotyczyła fanzinów (czyli cyklicznych wydawnictw klubowych): w krajach Europy Zachodniej i w USA przeważały treści publicystyczne i recenzje, w Polsce zaś opowiadania i nowele, których – tak jak i w przypadku powieści – na tzw. profesjonalnym rynku nie było. Dlatego też, pomimo siermiężności i wyraźnej amatorszczyzny (wynikającej jednak często z braku sprzętu, a nie braku umiejętności), należy docenić zapał fanów, którzy do końca lat 80. XX w. starali się przybliżyć czytelnikom światowy kanon literatury fantastycznej w postaci blisko (a może ponad?) trzystu tytułów, które przy odrobinie szczęścia i cierpliwości wciąż można kupić w stacjonarnym antykwariacie bądź na którymś z portali aukcyjnych.

Artur Nowakowski

PRZYPISY:

¹ Fandom – społeczność fanów, tutaj fantastyki.

SŁAWOMIR DOLATA

Kolekcja Adama Mańczaka ze zbiorów Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy, z ponad dziewięćdziesięcioletnią historią i tradycją, od 1946 r. noszące imię Leona Wyczółkowskiego, jest największą instytucją muzealną w Bydgoszczy. W chwili obecnej w sześciu oddziałach są udostępnione liczne ekspozycje stałe i czasowe z różnych dziedzin. Dział Muzyczny jest jednym z najmłodszych i co się z tym wiąże, jednym z najkrócej działających działów merytorycznych Muzeum Okręgowego im. L. Wyczółkowskiego.

Podstawę zbiorów Działu Muzycznego stanowią zabytki pochodzące z Kolekcji Fonograficznej Adama Mańczaka, które od 2005 r., na drodze zakupu i darów pochodzących od tego bydgoskiego kolekcjonera, były systematycznie włączane do zasobów Muzeum.

W zbiorze zgromadzonych eksponatów fonograficznych znajduje się ponad 100 urządzeń nagrywających i odtwarzających dźwięk, spośród których niewątpliwie najcenniejsze są fonografy – pierwsze działające urządzenia, dzięki którym można zarówno zapisać dźwięk, jak i – co bardzo istotne – odtworzyć go. Ponadto w Muzeum znajduje się kilkadziesiąt różnego typu gramofonów akustycznych i elektrycznych (gramofony szafkowe, stołowe, tubowe, walizkowe, chlebakowe), a także kolekcja kilkunastu radioodbiorników.

Poza kompletnymi aparatami, w zbiorach Działu Muzycznego znajdują się akcesoria fonograficzne i fragmenty mechanizmów napędowych i innych akcesoriów związanych głównie z gramofonami.

Dla melomana bardzo ciekawym, a w kolekcji istotnym elementem są nośniki dźwięku, takie jak najstarsze – cylindry fonograficzne oraz nieco późniejsze płyty gramofonowe. Większość komercyjnych wałków fonograficznych – to cy-

Patefon „Pathe senior”, 1910 r.
Fot. ze zbiorów Autora

lindry tak zwane woskopodobne oraz nieco późniejsze celuloidowe, zarówno edisonowskie, jak i produkowane przez inne firmy – także polskie. Produkcji wałków fonograficznych zaprzestano w momencie, gdy rynek opanowała płyta gramofonowa i aparat do jej odtwarzania – gramofon Emila Berlinera. Płyta – szelakowy czy winylowy krążek z zapisem dźwięku – przetrwała do naszych cza-

sów, chociaż zmieniała się technika nagrań, a także w pewnym stopniu wygląd płyty. Dział Muzyczny Muzeum dysponuje zbiorem ponad 6 tys. płyt gramofonowych od najstarszych, tak zwanych „berlinerki” do niemal nam współczesnych. Wśród płyt dominują nagrania takich światowych firm fonograficznych i ich mutacji, jak: Gramophone („berlinerki”, Monarch Record „Gramophone”, Gramophone Concert Record), His Master’s Voice, Victor, Victrola, Zonophone, Brunswick, Pathé, Harvard, Columbia, Odeon, Parlophone, Beka, Favorite, Electrola, Telefunken, Emerson Records, Vineta Rekord oraz firm polskich: Syrena Record, Muza, Melodie, Lutnia Wielkopolska, Płyta Kościuszkowa, Polska Płyta, Gong czy Fogg Record. Dodać należy, iż większość wyżej wymienionych światowych marek miało swoje przedstawicielstwa na terenach polskich. Oprócz płyt gramofonowych w zbiorach Muzeum są płyty patefonowe wymienionej wyżej firmy Pathé (od płyt gramofonowych różnią się one sposobem odtwarzania i wymagają inne aparatury odtwarzającej patefonu) oraz węglowe, które Thomas Alva Edison przez krótki czas produkował po zakończeniu ery cylindrycznej.

Na płytach z kolekcji fonograficznej bydgoskiego Muzeum są utrwalone głosy światowej wielu artystów światowej sławy – zarówno polskich, jak i zagranicznych, między innymi takich jak Marcelina Sembrich-Kochańska, Władysław Florjański, Aleksander Myszuga, Enrico Caruso, Nellie Melba, z późniejszego okresu - Jan Kiepuła i szereg innych. W kolekcji znajdują się także kompozycje instrumentalne w wykonaniu solistów i orkiestr o światowej sławie, prowadzonych przez wybitnych dyrygentów.

W naszych zbiorach znajdziemy nagrania zróżnicowanego repertuaru, między innymi polonika patriotyczne, religijne, koledy, polonika z lat 1890–1920, płyty tak zwane akustyczne pochodzące z lat 1890–1920, płyty „elektryczne” z okresu 1928–1959. W kolekcji znajdujemy wiele „perełek” fonograficznych zarówno ze względu na firmę, jak i wykonawcę czy zarejestrowane utwory.

Dopełnieniem zbiorów nagrań i aparatury nagrywająco-odtwarzającej są wydawnictwa muzyczne, szczególnie związane z przemysłem fonograficznym. Należą do nich przede wszystkim czasopisma specjalistyczne (z początków przemysłu fonograficznego), reklamy firm płytowych i wytwórni gramofonów, wycinki z gazet, pocztówki dźwiękowe, katalogi nagrań (różnych firm), wydawnictwa nutowe, grafiki i fotografie o tematyce fonograficznej, a także pudełka na

Menuet G-dur Ignacego Jana Paderewskiego w wykonaniu kompozytora (początek XX w.)
Fot. ze zbiorów Autora

cylindry i pudełeczka na igły, albumy do płyt, kilkaset kopert do płyt.

Poza opracowywaniem zbiorów o tematyce fonograficznej, zamierzeniem Działu Muzycznego Muzeum Okręgowego im. L. Wyczółkowskiego jest gromadzenie wszelkich zabytków związanych z kulturą muzyczną, a więc także instrumentów muzycznych pochodzących z różnych epok.

Inicjatorem, darczyńcą i oferentem zbiorów obecnie chronionych i eksponowanych przez Dział Muzyczny Muzeum jest Adam Mańczak – bydgoszczanin i kolekcjoner, a przede wszystkim sportowiec: ukończył między innymi Akademię Wychowania Fizycznego w Warszawie ze specjalnością trener pływania, pracował jako nauczyciel w szkołach i trener w klubach. Pasji kolekcjonerskiej oddaje się już ponad 40 lat i stwierdza: *Moje zainteresowania archiwizacją fonograficznymi dały mi wielką satysfakcję.* Za publikację multimedialną poświęconą muzyce i technice rejestracji dźwięku z XIX i XX w. *Fonografia cylindryczno-płytkowa 1898-1955 z kolekcji bydgoskiej* otrzymał dyplom wyróżniający Akademii Fonograficznej - Kapituły nagrody „Fryderyk”. Ponadto jest między innymi laureatem Honorowej Nagrody Hetmana Kolekcjonerów Polskich. Otrzymał także wiele medali i podziękowań za swoje zasługi dla ochrony dóbr fonograficznych.

Adam Mańczak zmarł 4 czerwca 2018 r.

[Sławomir Dolata](#)
Muzeum Okręgowe im. L. Wyczółkowskiego
w Bydgoszczy

[Artykuł jest skrótem prezentacji z VII Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek, Wrocław 2017](#)

JADWIGA SADOWSKA

„Ocalanie od zapomnienia” w MBP w Ostrowi Mazowieckiej

W 2013 r. Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrowi Mazowieckiej zainicjowała konkurs pod hasłem „Ocalić od zapomnienia”. Teksty laureatów pięciu edycji konkursu wydano w postaci publikacji w 2018 r. z okazji 90-lecia MBP. Inicjatorami corocznego konkursu były pracownicy Biblioteki – Jolanta Zawadzka, Agnieszka Kaczmarek, Anna Duda-Depta. Celem było nie tylko przybliżenie lokalnej historii, ocalenie od zapomnienia wydarzeń i ludzi, ale, jak pisze we wstępie do publikacji dyrektorka MBP Jolanta Andruszkiewicz, promocja amatorskiej twórczości literackiej. Niektóre teksty mają charakter zbeletryzowany (pamiętnik, opowiadanie), ale, co najważniejsze, w mniejszym lub większym stopniu opierają się na faktach i jako takie są źródłem historycznym.

Publikację zatytułowano *Tu jest moje miejsce, tu jest mój dom ...*, a znalazło się w niej 17 tekstów o dosyć zróżnicowanej tematyce – od wspomnień rodzinnych, jednostkowych, po zagadnienia widziane szerzej w kontekście całego miasta czy wsi. Autorami są osoby o różnym przygotowaniu „pisarskim”, ale o wszystkich tekstach można powiedzieć, że są pisane „sercem”, z zaangażowaniem, z chęcią zachowania dla współczesnych tego, co dziś stanowi już tylko historię, a co zaciera się w pamięci wraz z odejściem świadków wydarzeń. W wielu tekstach przewija się tematyka wojenna, w niektórych jest ona dominująca, jak np. w tekście Kornelii Najgrodzkiej-Zecer, która opisała egzekucję we wsi Orło z września 1939 r., gdy Niemcy zabili kilku mężczyzn, a ocalał w sposób, jak uznaje rodzina, cudowny, tylko jej dziadek, do którego z bliska dwukrotnie strzelono. Ten opis byłby dokumentem, gdyby nie to, że autorka nie podała nazwisk zabitych i ocalałego dziadka (są one znane w okolicy, ale za kilkanaście lat). W innych tekstach tematyka wojenna występuje obok wspomnień rodzinnych. Tak jest w tekście Al-

fredy Tyszkii (autorki czterech tekstów), która wspomina sytuację rodziny po spaleniu wsi Grabownica Stara w sierpniu 1944 r. przez wycofujące się wojska niemieckie. Akcenty wojenne są też widoczne w tekstach Barbary Jary z Ostrowi i Janiny Brzeszczak z Komorowa.

Tereny przedwojennego powiatu ostrowskiego, to miejsce znacznego odsetka ludności żydowskiej (Zaręby Kościelne, Andrzejewo). I ta tematyka, indywidualnych przypadków relacji i przyjaźni polsko-żydowskich również przewija się w opublikowanych tekstach. Jeden z takich przypadków opisuje Ewa Rakowska, wspominając wojenny los Żydów z Zaręb Kościelnych. Ale najczęściej autorzy piszą o historii swoich wsi, rodzin, o sobie, o ludziach, których spotkali na swej drodze, nauczycielach, księżach. Wszystko to wpisuje się w historię ziemi ostrowskiej.

Ostatnią inicjatywą, jaką podjęła MBP w Ostrowi Mazowieckiej jest spisanie relacji dotyczących drugiej wojny światowej. Wprawdzie niewiele jest już świadków bezpośrednich, ale ważne dla wsi czy rodziny wydarzenia, takie jak spalenie wsi, egzekucje, aresztowania, wywózki do Rosji (we wrześniu 1939 r. część powiatu znalazła się po stronie niemieckiej, część po rosyjskiej), śmierć w obozach koncentracyjnych, przymusowe roboty w Niemczech itp., są jeszcze pamiętane. Dlatego zebranie tych relacji i ich opublikowanie należy uznać za przedsięwzięcie bardzo ważne dla poznawania historii powiatu ostrowskiego. Inicjatywę wspierają nauczyciele, a miejmy nadzieję, że również miejscowe władze samorządowe.

„Ocalanie od zapomnienia”, to ważna część działalności oświatowej bibliotek publicznych nie tylko na rzecz społeczności lokalnych i pobudzenia lokalnego patriotyzmu, ale także dla dobra i pożytku ogólnego.

Dr hab. Jadwiga Sadowska

10 lat realizacji programu

Dyskusyjne Kluby Książki w województwie podlaskim

Dyskusyjne Kluby Książki to projekt zainicjowany w 2006 r. przez Instytut Książki, który koordynuje to przedsięwzięcie we współpracy z wojewódzkimi bibliotekami publicznymi. Obecnie program ten wchodzi w skład Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2014-2021.

Kluczowe założenia programu to m.in.: promocja kultury literackiej i czytelnictwa, ożywienie i integracja środowisk skupionych wokół bibliotek publicznych, zachęcenie nowych użytkowników do korzystania z bibliotek publicznych oraz zachęcanie bibliotekarzy do kreowania mody na czytanie. Dyskusyjne Kluby Książki adresowane są do wszystkich, którzy nie tylko lubią czytać, ale i chcą porozmawiać o książkach, podzielić się wrażeniami z lektury, czy też ciekawie spędzić czas. Klubowiczem może zostać każdy sympatyk i czytelnik biblioteki, niezależnie od wieku, czy rodzaju zainteresowania.

Dane statystyczne Instytutu Książki z lipca 2017 r. informują, że liczba klubów działających na terenie naszego kraju systematycznie wzrasta. Obecnie działa 536 klubów dla dzieci i młodzieży oraz 1039 dla dorosłych.

W 2017 r. Książnica Podlaska im. Ł. Górnickiego w Białymstoku – jako biblioteka koordynująca funkcjonowanie klubów w województwie podlaskim – dokonała podsumowania dziesięcioletniej realizacji projektu na terenie województwa. Obecnie

na Podlasiu funkcjonuje 45 klubów, w tym 23 to kluby dla dorosłych, a 22 dla dzieci i młodzieży. Pierwsze lata realizacji programu przyniosły dość skromne wyniki, a mianowicie w 2007 r. rozmowy o literaturze w ramach DKK miały miejsce tylko w 26 placówkach publicznych woj. podlaskiego. W kolejnych latach liczba klubów wzrastała, niektóre biblioteki rezygnowały z prowadzenia klubów, czy też zawieszały na rok lub dwa działalność, ale na ich miejsce zgłaszały się nowe placówki. Na koniec 2016 r. dyskusje o literaturze polskiej i obcej toczyły się już w 42 klubach. 14 bibliotek uczestniczy w tym przedsięwzięciu od początku istnienia programu DKK, a są to placówki zlokalizowane w następujących miejscowościach: w Augustowie, Dąbrowie Białostockiej, Hajnówce, Kleosinie, Łapach, Łomży, Mońkach, Podgórzu, Suwałkach, Uhowie oraz w filiach bibliotecznych Książnicy Podlaskiej (FB nr 3, 9, 13, 15).

Książnica Podlaska im. Ł. Górnickiego w Białymstoku, tak jak i inne biblioteki wojewódzkie, co roku składa wniosek do Instytutu Książki o dofinansowanie zadania ph. „DKK w województwie podlaskim”, przedstawiając m.in. kosztorys i plan inicjatyw adresowanych do klubów na dany rok. Aby projekt zyskał jak najwyższą ocenę biblioteka wojewódzka również musi wyasygnować własne środki finansowe na realizację tego przedsięwzięcia. Dotacja Instytutu Książki przeznaczana jest –

Tabela 1

Książki zakupione dla DKK

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Liczba książek	1114	1354	1255	1514	1036	914	890	1010	983	1160	972

zgodnie z regulaminem programu – na promocję zadania, zakup książek i ich dystrybucję, organizację spotkań autorskich, szkoleń dla moderatorów, wykładów o literaturze oraz zakup materiałów biurowych.

Biblioteka wojewódzka w Białymstoku co roku zakupuje i przekazuje klubowiczom, zamówioną na spotkania literaturę. Do dyspozycji bibliotek, w ciągu 10 lat, zgromadzono wiele interesujących pozycji książkowych z literatury polskiej oraz obcej. Biblioteka podlaskich Dyskusyjnych Klubów Książki liczy już ponad 11 tys. egz., które „krążą” wśród klubowiczów. Liczbę książek zakupionych w kolejnych latach obrazuje tabela 1.

Książnica Podlaska, w miarę własnych możliwości, dokonuje wymiany przeczytanej literatury. Również biblioteki terenowe samodzielnie zgłaszają się po nowe tytuły, a zwracają omówione wydawnictwa.

Książki cieszące się największym zainteresowaniem wśród klubowiczów, które były najczęściej czytane i omawiane w latach 2007-2016, zawiera tabela 2.

Zgodnie z regulaminem programu DKK, klubowicze powinni spotykać się nie rzadziej niż raz na dwa miesiące. W okresie od 2007 do końca 2016 r. odbyło się w klubach, funkcjonujących

przy bibliotekach na naszym terenie, około 3 tys. spotkań, podczas których dyskutowano nie tylko o nowościach książkowych, literaturze, ostatnio przeczytanych publikacjach, ale również o pasjach i zainteresowaniach klubowiczów.

Uczestnicy klubów, żeby czerpać radość z dyskusji o literaturze nie muszą być jej wytrawnymi znawcami, bowiem spotkania klubów mają być przede wszystkim doskonałym sposobem na spędzenie wolnego czasu w grupie osób o podobnych zainteresowaniach. Dlatego też duże grono odbiorców programu DKK stanowią ludzie dorośli, często samotni, którzy w bibliotekach mogą spotkać bratnią duszę i mile spędzić czas. Liczbę spotkań klubowiczów w kolejnych latach ilustruje tabela 3.

Biblioteki publiczne, dzięki realizacji projektu DKK, mają sposobność gościć u siebie twórców znanych i czytanych książek. Spotkania autorskie urozmaicają działalność każdego z klubów, a dla członków klubów są szczególnie atrakcyjną formą poznania autora, jego twórczości, planów i zamierzeń.

W bibliotekach publicznych woj. podlaskiego w latach 2007-2016 przebywało znamienite grono polskich pisarzy, poetów, publicystów, ludzi nauki i kultury.

Tabela 2

Książki najbardziej popularne wśród klubowiczów

Literatura piękna	Literatura faktu	Literatura dla dzieci i młodzieży
<i>Być jak płynąca rzeka</i> – Coelho P.	<i>Sekretne życie drzew</i> – Wohlleben P.	<i>Zawodowcy</i> – Beręsewicz P.
<i>Lala</i> – Dehnel J.	<i>Wojna nie ma w sobie nic z kobiety</i> – Aleksijewicz S.	<i>D.O.M.E.K.</i> – Machowiak A.
<i>Wiolonczelista z Sarajewa</i> – Galloway S.	<i>Cudowna</i> – Nesterowicz P.	<i>Gwiazd naszych win</i> – Green J.
<i>Dzieciństwo Jezusa</i> – Coetzee J. M.	<i>Usypać góry</i> – Szejnert M.	<i>Ania</i> – Ciwoniuk B.
<i>Papugi z placu D'Arezzo</i> – Schmitt E. E.	<i>Marzenia i tajemnice</i> – Wałęsa D.	<i>A ja nie chcę być księżniczką</i> – Kasdepke G.
<i>Traktat o łuskaniu fasoli</i> – Myśliwski W.	<i>Biała gorączka</i> – Hugo-Bader J.	<i>Słodki rok Kuby i Buby</i> – Kasdepke G.
<i>Sońka</i> – Karpowicz I.	<i>Miłość z kamienia</i> – Jagielska G.	<i>Dziennik wspaniałości</i> – Kinney J.
<i>Babska stacja</i> – Flagg F.	<i>Papusza</i> – Kuźniak A.	<i>Dziesięć stron świata</i> – Onichimowska A.
<i>Florystka</i> – Bonda K.	<i>Eli, Eli</i> – Tochman W.	<i>Czarownica piętro wyżej</i> – Szczygłowski M.
<i>Po zmierzchu</i> – Murakami H.	<i>Tańczące niedźwiedzie</i> – Szablowski W.	<i>Dziewczynka z parku</i> – Kosmowska B.
<i>Lato przed zmierzchem</i> – Lessing D.		<i>Nie odrobiłem lekcji, bo...</i> – Cali D.

Tabela 3

Liczba spotkań klubowiczów DKK

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba spotkań	160	235	205	248	245	262	432	309	338	388

Tabela 4

Liczba spotkań autorskich prowadzonych przez DKK

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba spotkań	29	39	43	55	41	47	46	54	52	47

W ramach projektu DKK, w omawianym okresie, odbyło się w placówkach bibliotecznych ponad 450 spotkań autorskich (Tabela 4).

Moderatorzy klubów w ramach projektu DKK mieli okazję uzupełnić swoją wiedzę i podnieść kompetencje na szkoleniach w Książnicy Podlaskiej. Koordynatorzy wojewódzcy dbali o to, aby co roku oferta szkoleń była atrakcyjna i uwzględniała potrzeby i oczekiwania osób prowadzących kluby. W latach 2007-2016 zrealizowano m.in. następujące tematy:

1. Współczesna literatura dla dzieci (dr Barbara Olech).
2. Współczesna proza polska (Justyna Sobolewska).
3. Wiesław Kazanecki i inni twórcy literatury związani z regionem Podlasia (Jan Leończuk).
4. Współczesny reportaż polski (Teresa Spirydonow).
5. Współczesne kino i literatura (dr Piotr Marecki).
6. Najważniejsze polskie nagrody literackie i ich laureaci (prof. Dariusz Kiełczewski).
7. Spotkania autorskie w bibliotece (Gabriela Niedzielska).
8. Jak zachęcić ludzi do czytania i odwiedzania bibliotek (Dorota Sokołowska).
9. Spór o wartości w fantasy dla młodzieży i nie tylko (dr Piotr Stasiewicz).
10. Wszyscy piszą – nikt nie czyta, wszyscy mówią – nikt nie słucha (dr Barbara Kosmowska).
11. Książki dla grzecznych i niegrzecznych dzieci (dr Barbara Olech).
12. O literaturze dla najmłodszych, dylematy bajkopisarza, czyli jak zmienić 40-latkę w 5-letnią dziewczynkę (Grzegorz Kasdepke).
13. Literacki obraz Białegostoku (dr Katarzyna Sawicka-Mierzyńska).
14. Literatura o kobietach i nie tylko dla kobiet (dr Barbara Kosmowska).
15. Współczesne trendy w literaturze angielskiej i amerykańskiej (dr Marta Białobrzewska).
16. Od „Jeźycjady” Małgorzaty Musierowicz do dystopii w literaturze młodzieżowej (Joanna Lewandowska).
17. Współczesna literatura rosyjska – rekonesans (dr Marta Białobrzewska).
18. Literackie gry i zabawy językiem (Tomasz Szwed).
19. Książka jako scena, scena jako książka (Justyna Godlewska-Kruczkowska).

Również Instytut Książki proponował moderatorom z każdego województwa udział w warsztatach i seminariach w Warszawie oraz w innych miastach na terenie kraju. W latach 2014–2015 zaprosił moderatorów DKK do udziału w cyklu szkoleniowym w ramach projektu „Edukacja kulturalna bibliotekarzy”, który miał na celu podniesienie kompetencji kulturowych bibliotekarzy w zakresie aktywizowania społeczności lokalnej wokół książki poprzez jeszcze bardziej skuteczne, efektywne i ciekawe promowanie kultury literackiej. W wyniku realizacji tego przedsięwzięcia kilku moderatorów z naszego województwa uczestniczyło w następujących warsztatach: „Nowe kompetencje pracowników bibliotek publicznych w zakresie kultury literackiej”, „Przewodnicy po świecie książki dla dzieci – korepetycje literackie dla bibliotekarzy”, „Przewodnicy po świecie książki dla dorosłych – korepetycje literackie dla bibliotekarzy”. Poza tym Instytut Książki zaprosił w 2016 r. koordynatorów regionalnych, moderatorów i klubowiczów z całej Polski do Wrocławia na Literacki Woodstock – Ogólnopolski Zlot Dyskusyjnych Klubów Książki, gdzie uroczyste obchodzono 10-lecie programu Dyskusyjne Kluby Książki.

Małgorzata Rokicka-Szymańska oraz Joanna Trusiuk, koordynatorzy Książnicy Podlaskiej w Białymstoku także starali się uatrakcyjnić i wzbogacić realizację programu DKK na Podlasiu, m.in., co roku organizując dla moderatorów i klubowiczów konkursy: na relację z najciekawszego spotkania z każdego półrocza oraz konkursy plastycznych dla najmłodszych klubowiczów. Autorzy najlepszych prac otrzymywali skromne upominki. Ponadto każdego roku w Książnicy Podlaskiej odbywały się spotkania „ludzi książki” woj. podlaskiego.

W latach 2014-2016 zrealizowano następujące inicjatywy:

1. Złot moderatorów i klubowiczów ph. „Ku zdrowiu w towarzystwie książki” z udziałem Stefani Korzawskiej – autorki wielu książek o tematyce ziół i ziołolecznictwa, wzbogacony o prezentację utworów poetyckich twórców regionalnych oraz kiermasz jej książek i produktów zielarskich.
2. Złot moderatorów i klubowiczów ph. „Podróże literackie po Polsce i regionie”, na którym przedstawiono zagadnienia literatury i kultury w znanych i zapomnianych utworach literackich XX-XXI w. Jednym z elementów zlotu był panel dyskusyjny zatytułowany „Spotkanie przy filiżance pełnej słów – impresje literackie”, moderowany przez dziennikarki Radia Białystok.
3. Złot moderatorów i klubowiczów ph. „Lekko niepoważnie o tematach poważnych w literaturze”. W ramach tego przedsięwzięcia zrealizowano panel dyskusyjny zatytułowany „Przy małej czarnej o książkach z humorem i żartem”.

Również koordynatorzy i uczestnicy klubów podejmowali w latach 2007-2016 ciekawe inicjatywy i przedsięwzięcia, mające na celu urozmaicenie i ożywienie ich spotkań, były to m.in. następujące działania:

- Wykład krytyka literackiego Waldemara Smaszcza – „Gdzie wschodzi słońce i kędy zapada – miasta, kraje i kontynenty w życiu i twórczości Czesława Miłosza” w ramach spotkań DKK;
- Wyjazd klubowiczów na spektakl „Ballady i romanse” do Teatru Dramatycznego w Białymstoku;
- Koncert poezji śpiewanej, gdzie członkowie DKK recytowali wiersze Agnieszki Osieckiej i Tadeusza Różewicza;
- Noce w bibliotece dla DKK;
- Wyjazd uczestników DKK do Supraśla na spektakl teatru Wierszalin;

- Prowadzenie spotkań DKK w Areszcie Śledczym w Suwałkach;
- Powołanie Hajnowskiego Klubu Fantastyki.

Koordynatorzy regionalni starają się systematycznie promować projekt DKK. Informacje o działalności Dyskusyjnych Klubów Książki w woj. podlaskim są zamieszczane na stronie internetowej Książnicy Podlaskiej – www.ksiaznicapodlaska.pl. Relacje ze spotkań autorskich i szkoleń moderatorów, recenzje omawianych książek, sprawozdania statystyczne publikowane są także na łamach czasopisma fachowego „Głos Bibliotek Publicznych Województwa Podlaskiego” oraz Serwisu Informacyjnego bibliotekarzy województwa podlaskiego. Również na stronach Starostwa Powiatu Białostockiego ukazują się informacje dotyczące realizacji programu DKK na naszym terenie.

Kluby także popularyzują swoją działalność w regionalnych periodykach, na stronach internetowych bibliotek, np. w Łapach (www.bibliotekalapy.pl), Hajnowce (www.biblioteka.hajnowka.pl) oraz stronach internetowych samych klubów np. w Zambrowie (www.biblioteka.mokzambrow.pl/dyskusyjny-klub-ksiki) i Sejnach (www.dkksejny.wordpress.com). Klubowicze mogą również przysłać recenzje książek, czytanych i omawianych na spotkaniach DKK, na konkurs ogólnopolski na najlepszą recenzję miesiąca, który w 2010 r. zainicjował Instytut Książki.

Po 10 latach funkcjonowania programu DKK, należy stwierdzić, że doskonale wpisał się on w działalność podlaskich bibliotek publicznych, jako przedsięwzięcie promujące i popularyzujące czytelnictwo i literaturę.

Joanna Trusiuk
Książnica Podlaska im. Ł. Górnickiego
w Białymstoku

Dofinansowano ze środków Instytutu Książki

NARODOWY
PROGRAM
ROZWOJU
CZYTELNICTWA

Już w sprzedaży publikacja
z serii „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”

Ewa Repucho, Tomasz Bierkowski

Typografia dla humanistów
O złożonych problemach projektowania edycji naukowych

Stron 132, cena 29 zł

Rozmowa z Jolantą Janiec

laureatką konkursu Bibliotekarz Roku 2017
kierownikiem Działu Udostępniania Zbiorów
Miejskiej Biblioteki Publicznej w Hrubieszowie

Marzena Przybysz: Gratulacje, drugie miejsce w ogólnopolskim konkursie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „Bibliotekarz Roku 2017” należy do Pani. Jak Pani ocenia ten miniony rok?

Jolanta Janiec: Intensywny, pełen wyzwań, inspirujący, wypełniony pracą i spotkaniami z ciekawymi, kreatywnymi ludźmi – po prostu rok był bardzo bogaty w wydarzenia i dobry, bo ja lubię ruch, działania i wyzwania.

M. P.: Współpracuje Pani z licznymi instytucjami kulturalno-oświatowymi, organizacjami, które wspierają przygotowywane przez Panią akcje czytelnicze. Które z tych działań cieszyły się największą popularnością?

J. J.: Jeżeli chodzi o działania na terenie „mójego” Hrubieszowa to zdecydowanie od kilku lat jest nim sztandarowe wydarzenie organizowane przez MBP, czyli 24-godzinny Maraton Głośnego czytania, w tym roku organizowaliśmy go już po raz VII i nosił nazwę *Maraton Lubię Kulturę 24 h*. Uczestniczyło w nim ponad 450 osób, a 140 było lektorami czytającymi literaturę polską. Oprócz samego czytania Maraton każdorazowo jest również przestrzenią do integracji, wspólnego spędzania czasu. Organizowane są też wydarzenia towarzyszące, np. w tym roku wraz z młodzieżą zorganizowaliśmy (nie)Konferencję „Młodzi mają

głos”. Uczestnicy rozmawiali na tematy ważne dla młodzieży, które zgłoszone były wcześniej przez samych zainteresowanych. Rozmawialiśmy o tym *Jak zachęcić młodych do czytania*, czy *Patriotyzm wyginął* i czy *Moje miasto jest moje* oraz na 5 innych tematów. W wydarzeniu wzięły udział 82 osoby – przedstawiciele szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych Hrubieszowa oraz osoby ważne dla młodych ludzi – Ci, którzy wspierają ich działania i pomagają w samorealizacji. (nie)Konferencja była przeprowadzona według metody World Café. Ludzie noszą w sobie wystarczająco dużo mądrości i kreatywności, żeby stawić czoła nawet najtrudniejszym tematom. Celem tego wydarzenia było pokazanie stanowiska młodych, których zdanie często jest pomijane lub traktowane jako „mniej ważne” oraz spotkanie i integracja osób z różnych szkół, środowisk czy grup wiekowych. Uczestnicy dyskutowali ze sobą przez ponad 2 godziny a wiek czy inne czynniki nie grały roli. W tym momencie mieszkańcy Hrubieszowa przestali być odrębnymi jednostkami a stali się społecznością wspólnie walczącą o to, co dla niej ważne.

M. P.: Jak wygląda Pani „zwykły” dzień w pracy?

J. J.: Trudno powiedzieć o stałym schemacie „zwykłego” dnia. Wszystko zależy od zadań, po-

mysłów, zaczętych projektów. Czasami jest tak, że rano idąc do biblioteki planuję co będę robić, a potem patrzę na zegarek i widzę, że jest 14.00 a ja jeszcze nie zrobiłam nic z listy, tyle jest bieżących, nie zaplanowanych działań, ale są też tematy i obszary priorytetowe. Do takich należą stałe spotkania DKK, z seniorami czy młodzieżą. Z pOBUDZONYMI mieliśmy swoje piątki, co tydzień o 15.15 czytelnia była miejscem spotkań młodzieży. Tu odbywały się dyskusje, nasze ćwiczeniówki debatanckie, planowaliśmy wydarzenia sezonu.

M. P.: Cofnijmy się wstecz. Jakie były początki Pani w zawodzie? Co spowodowało, że wybrała Pani pracę w bibliotece?

J. J.: W bibliotece pracuję od bardzo dawna, pracę rozpoczęłam zaraz po maturze. Tym, co mnie w niej nieustannie motywuje jest sprawczość, rozwój, współpraca, możliwość realizacji własnych pomysłów i wpływ na zmianę.

M. P.: Jest Pani trenerką, bibliotekarką, animatorką kultury, pedagogiem, pracuje Pani z dziećmi, młodzieżą i seniorami. Skąd Pani czerpie inspiracje do nowych pomysłów zawodowych?

J. J.: Koło już zostało wynalezione, nie ma potrzeby biedzić się nad tym powtórnie. Tak samo jest z pomysłami na działania biblioteczne. Jest mnóstwo inspiracji, dobrych praktyk i wspaniałych ludzi, którzy robią niesamowite rzeczy. Trzeba tylko śledzić trendy, orientować się w literaturze i portalach branżowych, rozmawiać z bibliotekarzami. Praca trenera daje mi możliwość spotkania z bibliotekarzami praktykami. Grono znajomych, których spotkałam na mojej drodze rozwojowej jest nieustającą inspiracją. Ludzie ze szkoły trenerskiej, Liderzy PAFW i LaBibianie to niespokojne duchy, które zmieniają nie tylko biblioteki w całym kraju, ale całe środowiska. Każde spotkanie z drugim człowiekiem, rozmowa, wymiana sprzyja kreatywności, chęci eksperymentowania, spróbowania jak to działa. Oczywiście każdy z pomysłów jest dostosowany do potrzeb, warunków, możliwości „mojej” biblioteki. Sama również bardzo chętnie uczestniczę w wydarzeniach, spotkaniach, warsztatach, kongresach organizowanych dla środowiska bibliotekarskiego. Poszukuję nowej wiedzy, zdobywam kompetencje. Praktycznie od ponad dekady jestem w zmianie, nie ma roku, w którym nie zdobyłabym nowych umiejętności

czy kwalifikacji, a potem po prostu to, czego się uczę przekładam na praktykę.

M. P.: Hasło tegorocznego Tygodnia Bibliotek brzmi „DoWolność czytania”. Czym są biblioteki dla społeczności lokalnych?

J. J.: Generalizując powiedziałabym, że miejscem edukacji, rozwoju, rozrywki... Hrubieszów jest małym miasteczkiem, z utrudnionym dostępem do kultury, więc biblioteka udostępnia kulturę, daje możliwość spotkania z ciekawymi ludźmi, stwarza miejsce do rozwoju, daje preteksty do spotkań. Tak naprawdę biblioteki są tak różne, jak różni są ludzie, którzy je tworzą. Są standardy, które realizujemy, ale na szczęście nie ma jednego schematu, wzorca, który jest narzucony. To my bibliotekarze i bibliotekarki tworzymy biblioteki. One są takie jak my, mają różny charakter, profile, specjalności. Możemy realizować swoje pasje i zarażać nimi innych. Nadawać im indywidualny, niepowtarzalny charakter. Te same rzeczy realizować według własnych pomysłów. To niesamowite bogactwo, wspólny cel, ale też wolność wyboru dróg, jakimi do tych celów zdążamy.

M. P.: Jest Pani członkiem SBP. Jaką rolę odgrywa Stowarzyszenie w Pani życiu?

J. J.: Nie jestem członkiem SBP, ale jestem bibliotekarką. Doceniam moc naszej organizacji zawodowej, możliwość wymiany, inspiracji, wsparcia zawodowego.

M. P.: Pani marzenia?

J. J.: Nowoczesna, otwarta biblioteka w Hrubieszowie. Lokal to najślabszy punkt „mojej” biblioteki. Jest szansa na spełnienie marzeń. Czekamy na wyniki konkursu.

M. P.: Jakie ma Pani plany na najbliższy rok?

J. J.: Jeszcze się krystalizują. Grupa młodzieży zdała maturę, pOBUDZENI kończą działalność, powstaje nisza do zapelnienia. W jesieni planujemy z koleżanką warsztaty z cyklu L³M „Radość uczenia się przez całe życie” według metody Marii Montessori dla seniorów.

Dla środowiska bibliotekarskiego wraz z LaBibiankami z woj. lubelskiego we wrześniu organizujemy BiblioLAB w Lublinie zatytułowany „Różne Twarze Biblioteki”.

BiblioLAB to propozycja innowacyjnej, aktywnej formy spotkania bibliotekarzy, łącząca w sobie elementy networkingu, pracy warsztatowej i wymiany praktycznej, branżowej wiedzy. Cykl BiblioLABy 2018 odbędzie się w pięciu województwach – małopolskim, mazowieckim, wielkopolskim, zachodniopomorskim i lubelskim.

Lubelski BiblioLAB odbędzie się 20 września 2018 r. w Galerii Labirynt.

Jest jeszcze kilka innych pomysłów i miejsca, które odwiedzę. Na pewno nie będę się nudzić, kalendarz zapęnia się, nie wiem czy wystarczy mi urlopu na realizację wszystkich planów.

M. P.: Czy czuje się Pani spełniona?

J. J.: Zawodowo? Tak. Mam swoją przestrzeń, praca jest moją pasją. Zdarzają się gorsze dni, ale wszystko co do mnie przychodzi – wzmacnia i daje poczucie sensu.

M. P.: Dziękuję bardzo za rozmowę, życząc wielu sukcesów oraz realizacji planów.

J. J.: Dziękuję, niech się spełni (odpukuję).

Marzena Przybysz
Redakcja „Bibliotekarza”

Szkolenia i warsztaty SBP

Zapraszamy do zapoznania się z ofertą najbliższych szkoleń i konferencji organizowanych przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

Kiedy?	Tematyka	Tytuł szkolenia
17 września	Praca z seniorami	Metody pracy z czytelnikiem w wieku dojrzałym. Międzypokoleniowa transmisja wartości
18 września	Praca z dziećmi i młodzieżą	Rozwijanie procesów myślowych ucznia w toku lekcji. Metody stymulacji pamięci i rozwoju intelektu
21 września	Nowe technologie	Library 2.0. Interaktywność i mobilność mediów a działalność informacyjna bibliotek
27 września	Kontrola zarządcza	Kontrola zarządcza i zarządzanie ryzykiem w bibliotece
25-26 października	Architektura	Ogólnopolska Konferencja SBP z cyklu „Biblioteka XXI wieku – nowoczesna architektura, funkcjonalne wyposażenie, pomysłowe aranżacje”
13-14 listopada	Automatyzacja	XII Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” pt.: „Biblioteki w cyberprzestrzeni: Inspiracje Światowego Kongresu IFLA Wrocław 2017”

©Depositphotos/Pavel Losevsky

O BIBLIOTEKACH W PRASIE

Gala Czytelnika

7 grudnia 2017 r. w Sali Kolumnowej przy ul. Kościuszki 6 w **PŁOCKU** po raz trzeci odbyła się Gala Czytelnika – uroczystość dedykowana miłośnikom książek oraz wszystkim tym, którzy wspierają Książnicę Płocką w promocji czytelnictwa. W 2017 r. biblioteka obchodziła jubileusz 80-lecia swojej działalności, dlatego też z tej okazji wręczono symboliczne 80 statuetek z zapisanymi na nich słowami podziękowań: „za ocean życzliwości, morze zaufania i strumienie wsparcia we wspólnym żeglowaniu ku portom piękna, dobra i mądrości”. Jak podaje Renata Kraszewska z Książnicy Płockiej „trafiły one do przedstawicieli urzędów, instytucji kultury, szkół, rad osiedlowych, firm, służb mundurowych, spółdzielni mieszkaniowych, fundacji i stowarzyszeń, mediów i osób indywidualnych”. Najlepsi czytelnicy zostali wyróżnieni w trzech kategoriach wiekowych: 0-15 lat, 16-29 lat i 30 plus. Najmłodszy, odznaczony posiadacz karty bibliotecznej liczył sobie 4,5 roku i co prawda sam jeszcze nie potrafił czytać, ale za to wypożyczył w 2017 r. ok. 450 książek. Jak zdradziła jego mama, lektura przynajmniej trzech książeczek dziennie to minimum dla jej synka. Takich wymarzonych czytelników życzylibyśmy sobie jak najwięcej.

Obok statuetek wszyscy odznaczeni otrzymali niezwykle prezent jakim jest wydawnictwo pt. „Jak nas widzą tak nam piszą”, w którym znalazły się, stworzone specjalnie dla Książnicy Płockiej z okazji jej jubileuszu, dzieła znanych rysowników, poetów i pisarzy polskich. Wśród nich są także teksty płocczan: pisarza science fiction Radosława Lewandowskiego oraz powieściopisarza Jacka Ostrowskiego. Szczególnie cenny jest jeden z ostatnich wierszy zmarłej w 2017 r. poetki – Wandy Chotomskiej, patronki Biblioteki dla dzieci w Płocku, zatytułowany po prostu: „Książnicy Płockiej na 80-lecie”.

Miłe słowa w stronę biblioteki skierował dyrektor Teatru Dramatycznego im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku, Marek Mokrowiecki: „Bardzo dziękujemy za to wyróżnienie. Jeszcze większe podziękowania należą się Książnicy Płockiej, bez której nie wyobrażamy sobie naszego teatralnego życia. Dziękujemy Wam za to, że zawsze służycie nam pomocą i spełnianie nasze wszystkie, czasem bardzo trudne, „książkowe” zachcianki”.

III Gala Czytelnika w Książnicy Płockiej im. Władysława Broniewskiego / Renata Kraszewska // M 4. – 2017, nr 2(28), s. 9 ; Co za czytelnik! / Milena Orłowska // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 285, dod. Magazyn Płocki, s. 5 ; III Gala Czytelnika w Książnicy Płockiej / Marek Mokrowiecki // Aktualności Teatru Płockiego. – 2018, nr styczeń-luty, s. 16 ; III Gala Czytelnika: Książnica podziękowała przyjaciołom / (lesz) // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 50, s. 9

„Wagary kontrolowane”

Pierwszego dnia wiosny, obchodzonego nieformalnie także jako „Dzień Wagarowicza”, Książnica w **PŁOCKU** wspólnie z radiem RPL FM, płocką redakcją „Gazety Wyborczej” i Urzędem Miasta Płocka zorganizowała wyjątkową, pełną płockiej historii i tajemniczych tropów grę miejską. Do wspólnej zabawy zaproszono uczniów klas szóstych i siódmych – bystrzaków z zyłką tropiciela, lubujących się w logicznych zagadkach i przygodach literacko-historycznych gdyż – jak powiedziała dyrektor Książnicy Joanna Banasiak – „wagary to przebrzmiała historia. Są dla ludzi, którzy nie mają co ze sobą zrobić, to pójście na latwiznę” a „gra miejska z nutką płockiej historii i tajemnicy, to oryginalna propozycja na powitanie wiosny”.

Zaproponowaną uczniom płockich szkół grę zatytułowano „Pan Samochodzik i płocka tajemnica”. Jej inspiracją była jedna z ulubionych lektur pokolenia 50 plus, książka Zbigniewa Nienackiego *Pan Samochodzik i templariusze*. Fabuła zabawy osnuta

została wokół poszukiwań jednego spośród najcenniejszych zabytków plockiego piśmiennictwa – pergaminowego kodeksu z XI w. Zrabowany przez Niemców podczas II wojny światowej z biblioteki Seminarium Duchownego w Płocku manuskrypt zniknął bez śladu. Pan Samochodzik, noszący się z zamiarem odszukania zaginionego dzieła, pośród młodych płocczan zaprzagnął odnaleźć detektywów godnych Sokolego Oka, Wilhelma Tella i Wiewiórki. Do udziału w zabawie zgłosiło się 11 szkół, które wytypowały po jednej klasie. Po raz pierwszy w takim przedsięwzięciu wystartowały całe klasy, a nie wybrane kilkuosobowe zespoły. 21 marca około dwustu uczniów na ulicach Starego Miasta miało szansę pokazać, że słowo węgry niekoniecznie musi mieć pejoratywne znaczenie. Zresztą sam prezydent Płocka, Andrzej Nowakowski, stwierdził, że „*uczyć się trzeba, ale w takim dniu warto przeżyć przygodę*”. Urząd Miasta Płocka ufundował uczniom ze zwycięskiej klasy dwie skrzynie pełne skarbów a każdemu uczestnikowi gry najnowszy przewodnik po Płocku.

Pan Samochodzik i plocki skarb / Ewelina Stefańska // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 63, dod. Magazyn Płocki, s. 6; Przygoda z Panem Samochodzikiem / Anna Lewandowska // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 68, dod. Magazyn Płocki, s. 12

„Mamy tę moc...” – Rok Praw Kobiet w Książnicy Płockiej

„Niepodległość jest kobietą” to tytuł wystawy, którą otwarto 15 lutego 2018 r. w Książnicy w PŁOCKU inaugurując w ten sposób cykl imprez upamiętniających zarówno stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości, jak i uzyskanie przez Polki w 1918 r. pełni praw wyborczych. Jak pisał Tygodnik Płocki: „*Ekspozycja przedstawia sylwetki kobiet, które walczyły o niepodległość Polski i o równe prawa. Legutki, organizatorki tajnej oświaty, agentki wywiadu i emancypanki przeprowadzają nas przez historię, począwszy od powstania listopadowego aż po wiek XX*”. „*Pokazujemy walkę o niepodległość (...) z perspektywy kobiet: mądrych, szlachetnych, dobrych, wybitnych, które poświęciły dla idei swoje szczęście rodzinne, a nierządki i życie*” – podsumowała ideę wystawy dyrektor Książnicy Płockiej, Joanna Banasiak. Swoje ważne miejsce na planszach zajęły także płocczanki, które mocno odznaczyły się w dziejach naszego miasta swoją działalnością narodowowyzwoleńczą, edukacyjną i społeczną: Julia Kisielewska, Halina Rutska, Maria Macieszyna i in. Gośćmi wernisażu byli historycy – prof. Anna Maria Stogowska, która mówiła o za-

ślugach dla Płocka Marceliny Rościszewskiej i dr Grzegorz Gołębiwski, który opowiedział o „*agencie dwóch wojen*” Władysławie Macieszynie „*Sławie*” – bratowej, tak dla Płocka zasłużonej postaci jak doktor Aleksander Macieśza.

23 kwietnia, w Świątym Dniu Książki, odbyły się spotkania poświęcone, rzecz jasna, książkom, których bohaterkami były *Damy, dziewczuchy, dziewczyny*. Książki Anny Dziewit-Meller to opowieści o wyjątkowych kobietach, które przez całe swoje życie szły pod prąd, działały wbrew konwensom, zasadom i czasom, w których przyszło im żyć. Autorka, spotkała się z młodymi płocczanami – bo głównie dla nich przyjechała do Płocka – tego dnia kilkukrotnie, w filiach nr 5 i 8 oraz w gmachu głównym Książnicy Płockiej. Doceniamy jej moc.

Legutki, agentki, emancypanki: wystawa w Książnicy Płockiej / (lesz) // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 8, s. 9; *Odważne kobiety / es* // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 33, dod. Magazyn Płocki, s. 10; W Książnicy Płockiej Noc Muzeów przerwał dzwonek alarmowy / Anna Lewandowska // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 116, dod. Magazyn Płocki; *Kulturalna zabawa: Noc Muzeów w Płocku* / Agnieszka Małecka // *Gość Niedzielny*. – 2018, nr 21, dod. Gość Płocki, nr 21/513, s. V; *Spotkanie z X Muzą. Spotkanie z okazji 100-lecia odzyskania Niepodległości i Roku Praw Kobiet z Anną Dziewit-Meller* // *MiastO!Zyje*. – 2018, nr 4, s. 25, 33

To nie skończy(ło) się na gazetce... happening, pokaz mody, koncert... – Rok Jubileuszu 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości

„Młodzi idą! Jak Broniewski z kolegami w Legiony wyruszał!” to tytuł happeningu historycznego, który odbył się w PŁOCKU pod pomnikiem Władysława Broniewskiego dla uczczenia 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości oraz dla upamiętnienia wymarszu pierwszego oddziału młodych płocczan do Legionów Piłsudskiego. „Młodzi idą!” to też tytuł czasopisma z 1914 r. redagowanego właśnie przez Władysława Broniewskiego. Poeta publikował na jego łamach swoje pierwsze wiersze i artykuły. O tym, co działo się w głowach ówczesnych nastolatków mówią słowa Maurycego Mochnackiego – „*Polska niepodległa i potężna była jedynym romansem mej młodości*” – które Broniewski zamieścił jako motto pod jednym ze swoich artykułów. Pomysłodawczyni widowiska i autorka scenariusza, Ewa Matusiak wraz z uczniami LO i Gimnazjum PUL oraz aktorami Teatru Remedium Stowarzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku, przeniosła nas do tamtego pamiętnego poranka 8 kwietnia 1915 r. kiedy jeszcze przed wschodem słońca grupa ochotników

wymaszerowała spod płockiej katedry w stronę portu na Wiśle, gdzie cumował już statek. „Tak było 103 lata temu. Trzy lata później doczekaliśmy się niepodległości. Na to złożyły się także wysiłki płockich ochotników” – podsumowała projekt dyrektor Książnicy Płockiej Joanna Banasiak.

Jak informował „Tygodnik Płocki” „Happening zorganizowany w 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości jest częścią całego cyklu imprez organizowanych przez Książnicę Płocką w ramach obchodów niepodległościowych”. „2 czerwca Książnica Płocka oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zapraszają do ogrodu Książnicy na „Sobotę w Soplicowie”. Podczas wydarzenia młodzież szkolna, seniorzy oraz aktorka płockiego teatru Hanna Chojnacka-Gościński przedstawią obszerne fragmenty „Pana Tadeusza”. W programie jest także pokaz mody dawnej” – ogłaszał znów Tygodnik Płocki. W trzeciej już edycji „Soplicowa” kolejne inscenizowane czytanie Mickiewiczowskiego Pana Tadeusza rozpoczęło się na... wybiegu. Płocki oddział SBP realizował bowiem projekt „Po 100kroć Polska” – pokaz mody kobiecej na przestrzeni dziejów. Modelki – pracownice Książnicy Płockiej, członkinie i sympatyczki Stowarzyszenia zaprezentowały dawne i bardziej współczesne stroje.

Poszli do Legionów: historyczny happening pod pomnikiem Broniewskiego / rad. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 16, s. 10; Jak młodzi szli do Legionów / am. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 16, dod. Gość Płocki, nr 16/508, s. II; Sobota w Soplicowie: już czas poćwiczyć trzynastozgłoskowiec / (l.) // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 21, s. 11; Sobota w Soplicowie: podpowiadamy, gdzie się wybrać... / (ek) // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 22, s. 2; Sto lat na lat sto / Jarosław Wanecki. – (Terapia zastępcza) // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 131, dod. Magazyn Płock, s. 8; 100 lat na 100 lat. // MiastO!żyje. – 2018, nr 6, s. 8

ORLENada, Ogród tysiąca i jednej bajki, Płock 2018

26 maja 2018 r. w Bibliotece dla dzieci im. Wandy Chotomskiej w **PŁOCKU**, w atmosferze wspólnej zabawy dzieci, ich mam, zaproszonych gości i bibliotekarzy, miało miejsce otwarcie „Ogrodu 1001 bajki” a wraz z nim Letniej Strefy Czytania. Uroczystość była zwieńczeniem wielu zabiegów podejmowanych w ciągu ostatnich miesięcy. „Zorganizowanie ogrodu nie byłoby możliwe, gdyby nie środki z Fundacji ORLEN – Dar Serca, która w stu procentach pokryła koszty inwestycji”, ale „środki to jedna rzecz, druga to duże wsparcie pracowników PKN ORLEN, którzy w ramach wolontariatu pomagali ten ogród zorganizować”. Podczas prac Wolontariat ORLEN wspierali oczywiście pracownicy Książnicy Płockiej.

Kolejnym krokiem było „zagospodarowanie” betonowego muru, który nieco zspecił ogrodową

przestrzeń. Ogłoszono konkurs na mural. Projekt malowidła o wymiarach 220/330 cm miał być inspirowany twórczością patronki biblioteki – Wandy Chotomskiej. Za najlepszą jury uznało pracę uczennicy LO im. Marsz. St. Małachowskiego – Aleksandry Malinowskiej. Zgodnie z regulaminem konkursu, zwycięzca zobowiązywał się też do wykonania wymyślonego przez siebie dzieła własnoręcznie.

Biblioteka Chotomek z nowym ogrodem // PetroNews. – 2017, nr 20, s. 9; Biblioteka Chotomek z nowym ogrodem // Razem. – 2017, nr 10, s. 5; Konkurs na mural / (gSz) // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 17/18, s. 20; Otwarcie w Chotomku: podpowiadamy, gdzie się wybrać... / (ek) // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 21, s. 2; Majowy weekend z PKN ORLEN. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 22, s. 17-20

Multimedialne Bulkowo

„Gminna Biblioteka Publiczna w **BULKOWIE**, jako jedna z 26 lokalizacji w całej Polsce, a jedyna w powiecie płockim, została laureatem 3 edycji programu społecznego Pracownie Orange. (...) Teraz biblioteka otrzyma meble i sprzęt (...): komputery, telewizor, urządzenie wielofunkcyjne, konsolę PlayStation 4 z zestawem gier i drukarkę, a także bezpłatny Internet” pisano w „Kurierze Gminy Bulkowo” w grudniu 2017 r., a już 31 stycznia 2018 r. miało miejsce oficjalne otwarcie Pracowni. „Pracownia Orange w Bulkowie to przede wszystkim nowoczesna przestrzeń w bibliotece, która została zmodernizowana oraz wyposażona w sprzęt oraz dostęp do internetu o wartości prawie 30 000,00 zł. Jedyna tego typu w powiecie!”. Gminnej Bibliotece Publicznej w Bulkowie „udało się zmobilizować swoich przyjaciół i sympatyków na systematyczne oddawanie głosów w internetowym plebiscytcie, dzięki czemu znalazła się w gronie kilkudziesięciu placówek, które zyskały takie pracownie”. Nie byłoby tego sukcesu, gdyby nie przeciwdziałająca wykluczeniu cyfrowemu społeczeństwa Fundacja Orange, która wierzy w potencjał i kreatywność lokalnych społeczności tworząc Multimedialne Pracownie Orange. Przyznamy, że Pracownia Orange to nie jedyny owoc współpracy Fundacji i biblioteki. W 2016 r. w Bulkowie dzięki pomocy wolontariuszy powstał „Bajkowy kącik” dla dzieci. Domyślam się, że kolejnym etapem działalności bibliotecznej społeczności Bulkowa będzie społeczna grywalizacja...

Pracownia Orange w Bulkowie! // Kurier Gminy Bulkowo. – 2017, nr 4(20), s. 12; Wielkie otwarcie: Pracownia Orange w Bulkowie / (gSz) // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 8, s. 14

Wybór:

Iwona Typiak-Kowalska
Książnica Płocka im. W. Broniewskiego

LINKED OPEN DATA, czyli otwarte dane powiązane w perspektywie bibliotekarskiej

„(...) powiązane dane to wielka sprawa. (...) Istnieją dane dotyczące każdego aspektu naszego życia, każdego aspektu pracy i zabawy, nie chodzi tylko o liczbę miejsc, z których pochodzą dane, chodzi o połączenie ich razem. A gdy połączymy razem dane, mamy możliwości, jakich nie daje samo WWW złożone z dokumentów. To daje nam naprawdę olbrzymie możliwości”.

[T. Berners Lee]

CZYM SĄ OTWARTE DANE POWIĄZANE?

Otwarte dane powiązane (ang. *Linked Open Data* – LOD) to dane pojawiające się w Sieci, które po pierwsze są otwarte – każdy ma do nich dostęp niewymagający opłaty i można je ponownie wykorzystać. Na tej samej zasadzie udostępniane są w Sieci wyniki badań naukowych, czy materiały edukacyjne w ramach idei Open Access. Po drugie dane powinny być powiązane – z innymi danymi w internecie. Pomysłodawcą technologii jest Tim Berners Lee, który wymyślił World Wide Web (WWW), a którego wizje dotyczące możliwości rozprzestrzeniania się informacji w Sieci nie zakończyły się jedynie na statycznych stronach WWW.

JAK SPRAWIĆ BY DANE BYŁY OTWARTE?

Do otwierania danych najczęściej stosuje się tzw. otwarte/wolne licencje, które w przeciwieństwie do restrykcyjnego prawa autorskiego, pozwalają na ponowne wykorzystywanie utworów czy danych bez konieczności uzyskiwania zgody na ich przetwarzanie od właściciela. Najczęściej wśród licencji pojawiających się w projektach otwartych danych powiązanych realizowanych przez biblioteki pojawiają się licencje Creative

Commons Zero (CC0) – Przekazanie do Domeny Publicznej¹, Public Domain Dedication and Licence (PDDL)² czy Open Data Commons Open Database License (ODbl)³. Ważne jest by na stronie omawiającej dane zamieścić informacje o licencji, na której są one publikowane. Brak takich informacji powoduje bowiem, że użytkownik nie wie, co tak naprawdę może z danymi zrobić.

W JAKI SPOSÓB DANE MOŻNA POWIĄZAĆ?

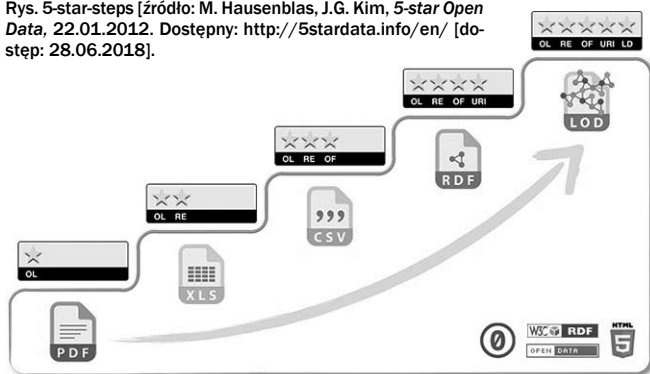
Do tworzenia powiązań między danymi służy ogólnosiwiatowy schemat RDF (Resource Description Framework). Główna idea tego formatu polega na takim zapisaniu danych, by były one zrozumiałe nie tylko dla człowieka, ale także dla komputera. Taka forma będzie bowiem pozwalała w przyszłości na rozwój Sieci Semantycznej i sztucznej inteligencji (ang. *Artificial Intelligence* – AI). Aby tego dokonać jak najwięcej pojawiających się w Sieci danych powinno być zapisywanych w postaci tzw. trójek RDF. Każda z nich zbudowana jest z podmiotu, orzeczenia (predykatu/własności) oraz dopełnienia (obiektu/wartości). Za ich pomocą można opisywać różne zasoby zamieszczane w Sieci. W kontekście rozwoju LOD i wiązania danych między sobą w trójce RDF można wykorzystać zarówno w miejscu podmiotu, jak

i orzeczenia czy dopełnienia identyfikatory URI (*Uniform Resource Identifier*), czyli identyfikatorów podobnych do URL (*Uniform Resource Locator*). W przeciwieństwie jednak do adresów URL, które z czasem mogą stać się nieaktualne, URI powinny być niezmiennie w czasie⁴.

JAK MOŻNA OCENIĆ STOPIEŃ OTWARTOŚCI I POWIĄZANIA DANYCH?

Wspomniany wcześniej Tim Berners Lee przedstawiając pomysł otwartych danych powiązanych stworzył pięciogwiazdkową skalę oceny danych pojawiających się w internecie (Rys.). Jedną gwiazdkę otrzymują dane, które są publicznie dostępne na wolnej licencji, ale zapisane w tzw. zamkniętym formacie (niepozwalającym na przetwarzanie danych). Przykładem może być tabela wrzucona na stronę internetową w postaci pliku PDF lub JPG. Dwie gwiazdki otrzymują dane otwarte przedstawione w formacie, który pozwala na odczyt danych i ich przetwarzanie, ale wymagający skorzystania ze specjalistycznych (często płatnych) narzędzi, np. tabela udostępniona w pliku MS Excel. Trzy gwiazdki otrzymują dane otwarte przedstawiane w otwartym formacie (takim, który jest w stanie odczytać różne narzędzia, zarówno płatne, jak i bezpłatne). W przypadku tabeli będzie to m.in. format CSV. Cztery gwiazdki uzyskują dane, które zapisane są w postaci URI. W naszej tabeli opublikowanej w internecie zapisalibyśmy dane w poszczególnych kolumnach właśnie za pomocą URI zamiast zwykłego tekstu. Najwyższy poziom prezentują dane otrzymujące 5 gwiazdek, czyli takie, w których stworzone są powiązania między naszymi danymi, a innymi już funkcjonującymi w Sieci. Osiągnięcie ostatniego etapu jest najtrudniejsze, pozwala jednak na pokazanie szerszego kontekstu naszych danych⁵.

Rys. 5-star-steps [źródło: M. Hausenblas, J.G. Kim, *5-star Open Data*, 22.01.2012. Dostępny: <http://5stardata.info/en/> [dostęp: 28.06.2018].

Skala pięciogwiazdkowa wykorzystywana jest w skali międzynarodowej. Na polskim gruncie za jej pomocą oznacza się dane dostępne na rządowej witrynie prezentującej otwarte dane publiczne: <https://danepubliczne.gov.pl> (większość prezentowanych na portalu danych osiąga jedną lub dwie gwiazdki). Przykładem na udostępnianie tych samych danych w różnych formatach (odzwierciedlających różne stopnie na 5-gwiazdkowej skali) są *Obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO*⁶ dostępne na portalu.

DO CZEGO WYKORZYSTYWANE SĄ OTWARTE DANE POWIĄZANE?

LOD wykorzystuje się do zapisywania danych pojawiających się w internecie. Zgodnie z ideą Tima Bernersa Lee dane zamieszczane w internecie będą miały dużo większą wartość, jeśli będą ogólnodostępne i powiązane z innymi danymi już funkcjonującymi w świecie wirtualnym. Swoją wizję wykorzystania danych przedstawił już w 2001 r. w artykule *The Semantic Web. A new form of Web content that is meaningful to computers will unleash a revolution of new possibilities*⁷ przedstawiając w nim świat, w którym będzie możliwe płynne przechodzenie między jedną informacją a drugą⁸.

Warto zaznaczyć, że w odróżnieniu od wspólnie zastosowanych mechanizmów pewnego rodzaju wstęp do tej technologii dają linki pojawiające się w różnych miejscach w Sieci, prowadzące użytkownika od jednego źródła do drugiego. Tim Berners Lee w swoich rozważaniach idzie jednak krok dalej i nie skupia się jedynie na linkach i dokumentach. W jego wizji powiązania mają bowiem pojawiać się na poziomie danych zakodowanych w stronach internetowych, czy dokumentach na nich zamieszczanych. Danych tych użytkownik nie będzie widział, ale dzięki powiązaniom będą go one sprawnie prowadziły po przestrzeni informacyjnej internetu.

W JAKI SPOSÓB BIBLIOTEKI MOGĄ WYKORZYSTAĆ TECHNOLOGIĘ OTWARTYCH DANYCH POWIĄZANYCH?

Od tysięcy biblioteki stanowią skarbnicę autorytatywnych danych o wysokiej jakości. W ciągu ostatniego stulecia na bieżąco starają się ponadto prezentować

je w sposób nadążający za rozwojem technologicznym, tak aby były one atrakcyjne dla użytkowników. Przeszliśmy więc w ostatnim siedemdziesięcioleciu olbrzymią przemianę postaci publikowania danych katalogowych i bibliograficznych (wychodząc od form drukowanych, przez mikroformy, dyskiety, CD-ROM-y, po bazy danych i pliki w formacie PDF i HTML). Warto jednak nadmienić, że właściwie kolejne formy udostępniania danych katalogowych i bibliograficznych wzajemnie się uzupełniały. Zanikają wspólnie mikroformy, dyskiety i CD-ROM-y, ale w wielu przypadkach bibliografie nadal tworzone są w postaci drukowanej lub zastępuje się je elektroniczną formą właściwie tej samej wersji bibliografii (z takimi samymi możliwościami ułożenia materiału i jego wyszukiwania) w postaci plików PDF czy stron zapisanych w języku HTML.

Ponieważ technologia danych powiązanych rozwija się już od kilkunastu lat, w środowisku bibliotekarskim powstały już i nadal powstają odpowiednie rekomendacje i narzędzia wspierające rozwój tej technologii. Ich rozwijaniem zajmuje się m.in. LD4L – Linked Data for Libraries⁹. Przykładem narzędzia konwertującego dane z formatu MARC 21 do RDF jest MARiMba (MARC mappings and rdf generator) stworzone przez Bibliotekę Narodową Hiszpanii.

OTWARTE DANE POWIĄZANE W BIBLIOTEKACH – PRZYKŁADY ZASTOSOWANIA

Wśród bibliotecznych inicjatyw na arenie międzynarodowej nie brakuje przykładów na wykorzystywanie omawianej technologii zarówno wśród bibliotek narodowych, jak i naukowych czy publicznych. Hiszpańska Biblioteka Narodowa uruchomiła w 2010 r. projekt *Datos enlazados en la BNE*, w ramach którego przekonwertowano dane z formatu MARC 21 do postaci trójek RDF opisy ok. 2,4 mln rekordów dzieł oraz ok. 4 mln rekordów haseł osobowych, korporatywnych, przedmiotowych i tytułowych. Stworzono także specjalną platformę służącą prezentowaniu danych: <http://datos.bne.es/inicio.html>. Dane udostępniane na portalu powiązane są z informacjami zawartymi w katalogu, a także z Wikipedią, międzynarodową kartoteką VIAF, informacjami z katalogu Niemieckiej Biblioteki Narodowej, a także z danymi autorytatywnymi Biblioteki Kongresu. Najciekawszy jest jednak w tego typu projektach sposób prezentacji danych, który znacznie odbiega od standardowego opisu katalogowego.

Biblioteka Narodowa Francji uwolniła swoje dane bibliograficzne i udostępniła je w internecie za darmo na stronie data.bnf.fr. Niedawno portal został wzbogacony o mapę, na której można sprawdzić ile dokumentów przechowywanych w BnF dotyczy konkretnego miejsca. Z portalu można przejść bezpośrednio do katalogu BnF, a także m.in. do portalu GeoNames rejestrującego nazwy geograficzne. Ponadto powiązania zastosowane w projekcie pozwalają na odnalezienie np. autorów czy tematów związanych z szukanym miejscem, a także osób urodzonych lub zmarłych w danym miejscu, a które z jakich względów pojawiają się w katalogu BnF. Dane o miejscowościach wiążą się także z miejscami wydania czy nagrania dokumentów przechowywanych w bibliotece. Ponadto BnF do formatu RDF przekonwertowała słownik języka RAMEAU.

Ciekawym przykładem wykorzystania nowych technologii są także łotewski portal RunA prezentujący kolekcję *Rainis un Aspazija*. W ramach projektu udostępnia się na portalu informacje o wszystkich dokumentach i materiałach związanych z dwójką najważniejszych poetów łotewskich (<http://runa.lnb.lv/>).

Swoje dane bibliograficzne czy autorytatywne w postaci otwartych lub powiązanych danych udostępniły także inne biblioteki, ale nie zawsze danym tym towarzyszą tak rozbudowane portale służące prezentacji danych. Przykładem mogą być m.in. British Library, Niemiecka Biblioteka Narodowa, Europeana, Węgierska Biblioteka Narodowa, National Diet Library w Japonii, Fińska Biblioteka Narodowa czy Biblioteka Kongresu¹⁰.

LINKED OPEN DATA – CZY WARTO?

Wobec szybkiego rozwoju technologicznego, jaki dokonuje się na naszych oczach możemy spodziewać się kolejnych zmian w tym zakresie. Wiele wskazuje na to, że kolejnym krokiem w bibliotekarstwie będzie wykorzystanie właśnie technologii otwartych danych powiązanych. Konwertowanie i publikowanie danych w postaci LOD może znacznie wpłynąć na tworzenie Sieci Semantycznej. Autorytatywne dane o wysokiej jakości mogą jedynie wzbogacić internet, wprowadzając w nim nieco porządku. Z drugiej strony powiązanie danych bibliotek z innymi miejscami w Sieci powoduje wzrost widoczności samej biblioteki w internecie, a co za tymi idzie, zwiększa wykorzystanie naszych zasobów. Podczas konferencji IFLA w 2017 r. przedstawicielka BN Hiszpanii wspomniała, że wy-

puszczenie danych spowodowało zainteresowanie zbiorami bibliotek nie tylko firm turystycznych, ale także tych związanych z gastronomią.

Na koniec warto jeszcze wspomnieć o ewentualnych problemach związanych z rozwojem technologii. Jak zauważył już w 2010 r. Marcin Roszkowski, problemem jest brak odpowiednich instrukcji pokazujących, w jaki dokładnie sposób urzeczywistnić ideę LOD (zwłaszcza w polskim piśmiennictwie brakuje odpowiednich materiałów i opracowań), nadal znajdujemy się na etapie projektowania i wdrażania pierwszych mechanizmów przetwarzania tego typu informacji¹¹. Kolejny problem to wiarygodność udostępnianych danych oraz brak możliwości przewidzenia, w jakim celu upublicznione dane mogą zostać wykorzystane. Pozostają jedynie informacje zwrotne przesłane przez użytkowników do bibliotek.

Mimo tych przeszkód analiza rozwijających się projektów w skali globalnej pokazuje, że technologia będzie się rozwijać. Może warto byłoby wziąć udział w tym rozwoju również na polskim gruncie bibliotecznym?

Dr Dorota Siwecka
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego

PRZYPISY:

- 1 Więcej na temat licencji na stronie Creative Commons: <https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.pl>.
- 2 O zasadach licencji można przeczytać więcej na stronie Open Data Commons: <https://opendatacommons.org/licenses/pddl/1-0/>.
- 3 Więcej na temat licencji na stronie Open Data Commons: <https://opendatacommons.org/licenses/odbl/>.
- 4 Na temat technologii wykorzystania danych powiązanych w kontekście danych bibliograficznych można także przeczytać w: ROSZKOWSKI, M. Linked Data – model danych powiązanych w Semantic Web, *Zagadnienia Informacji Naukowej* 2010, nr 2, s. 52-68.
- 5 Więcej informacji o skali wraz z przykładami można znaleźć na stronie: 5 [star] open data [online]. Dostępny w WWW: <https://5stardata.info/en/> [dostęp: 28.06.2018].
- 6 *Obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO* [online]. Dane Publiczne. Dostępny w WWW: <https://danepubliczne.gov.pl/dataset/obiekty-wpisane-na-liste-swiatowego-dziedzictwa-unesco> [dostęp: 28.06.2018]
- 7 BERNERS-LEE, T., HENDLER, J., LASSILA, O. The Semantic Web. A new form of Web content that is meaningful to computers will unleash a revolution of new possibilities, *Scientific American* 2001, May. Dostępny w WWW: https://www-sop.inria.fr/aciacia/cours/essi2006/Scientific%20American_%20Feature%20Article_%20The%20Semantic%20Web_%20May%202001.pdf [dostęp 28.06.2018].
- 8 Warto również obejrzyć wystąpienie T. Bernersa Lee podczas jednej z konferencji TED, których mottem jest popularyzowanie „idei wartych propagowania” (ang. *Ideas worth spreading*): *Tim Berners Lee o sieci Web nowej generacji* [online]. Dostępny w WWW: https://www.ted.com/talks/tim_berners_lee_on_the_next_web?language=pl [dostęp 28.06.2018].
- 9 Na stronie stowarzyszenia udostępniane są wyniki prac oraz katalog projektów *linked data* skierowanych do środowiska bibliotekarskiego: <https://www.ld4l.org/>.
- 10 W Pracowni Humanistyki Cyfrowej działającej przy Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego powstaje lista projektów LOD realizowanych przez biblioteki narodowe w Europie (będzie dostępna pod adresem: <http://phc.uni.wroc.pl>) oraz poświęcona temu zagadnieniu bibliografia.
- 11 ROSZKOWSKI, M. op. cit.

▶▶ W KILKU SŁOWACH

ZAPROSILI NAS

- Książnica Cieszyńska na wernisaż wystawy „Najlepsi 1848-1918. Polska elita na Śląsku Cieszyńskim” (06.07.).
- Sądecka Biblioteka Publiczna im. J. Szujskiego w Nowym Sączu na wernisaż wystawy

malarstwa Barbary Kościółek i Beaty Ignaczak (06.07.).

- Miejska Biblioteka Publiczna im. Ł. Górnickiego GALERIA KSIĄŻKI w Oświęcimiu na spektakl „Gramy miasto”. Spektakl przygotowali uczestnicy warsztatów teatralnych projektu „Zagramy Miasto. Młodzi na scenę!” pod opieką Anny Kądziołki aktorki Teatru Współczesnego w Krakowie (27.07.).

Obecność książki w życiu młodego pokolenia

Pod takim tytułem Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich we współpracy z Pedagogiczną Biblioteką Wojewódzką (PBW) w Warszawie zorganizowało w dniach 18-19 czerwca br. ogólnopolską konferencję, której adresatami byli przede wszystkim bibliotekarze bibliotek publicznych, szkolnych, nauczyciele, osoby na co dzień pracujące z młodym czytelnikiem. Miejscem obrad dla prawie setki uczestników były gościnne progi PBW. Dzień pierwszy w całości wypełniło 12 referatów ujętych w trzech blokach tematycznych i w różny sposób pokazujących tytułową obecność książki, szerzej literatury w życiu dzieci i młodzieży. I właśnie literaturze dla dzieci i młodzieży zostały poświęcone referaty: prof. Joanny Papuzińskiej, prof. Grzegorza Leszczyńskiego, Ewy Grudy.

Grzegorz Leszczyński wskazywał na przykłady konkretnych lektur, które mogą prowokować do dyskusji przede wszystkim o współczesności. W charakterystyczny dla swoich wystąpień sposób, przekonywał uczestników, że książki, które się czyta, które są warte polecenia młodym, nie muszą mieć wartości wychowawczych, natomiast czytany tekst musi budzić emocje i pytania. Urozmaiceniem listy zaproponowanych lektur był pokaz obrazów tatuaży odtwarzających bohaterów i sceny z książek. Joanna Papuzińska i Ewa Gruda zabrały uczestników w świat poezji dla dziecka. Zdaniem prof. Papuzińskiej, poezja, żeby wejść w obieg literacki musi być wspólnie czytana, co jednocześnie zachęca do współuczestnictwa i aktywności. W zakończeniu wystąpienia prelegentka nawiązała do wiersza zmarłej poprzedniego dnia (17.06. przyp. aut.) Joanny Kulmowej „Po niczemu”. Ważny i obecny motyw kołysanki w poezji dla najmłodszych prezentowała Ewa Gruda również odwołując się m.in. do wierszy Kulmowej, Józefa Czechowicza i Zofii Beszczyńskiej.

Kontynuacją nurtu literackiego było wystąpienie Anity Wincencjus-Patyny, która w niezwykle interesujący sposób pokazała uczestnikom, jak książka obrazkowa może być z jednej strony wciągającą lekturą a jednocześnie intrygującym dziełem sztuki. Prelegentka, krok po kroku, prowadziła słuchaczy przez historię malowaną obrazem, a będąc historykiem sztuki pokazała nawiązania współczesnych ilustratorów do dorobku mistrzów sprzed lat. W tym celu wykorzystwała książkę Marty Ignerskiej i Mikołaja Łozińskiego *Prawdziwa bajka*.

W roku 100-lecia Odzyskania Niepodległości w trakcie konferencji nie mogło zabraknąć wystąpienia poświęconego wątkom patriotycznym w literaturze dla dzieci. Subiektywny przegląd książek z tej tematyki zaprezentowała słuchaczom Sylwia Bąbik wskazując na różne oblicza patriotyzmu poczynając od wierszy Władysława Bełzy po *Poradnik małego patrioty* Marcina Przewoźniaka.

Współczesną sytuację na rynku czasopism i książek dla młodego odbiorcy w niezwykle syntetyczny sposób zaprezentował Michał Rogoź, kreśląc panoramę zmian zachodzącą w ostatnim czasie z uwzględnieniem szerokiego tła historycznego.

W świat bibliotek publicznych dla dzieci, prezentując ich współczesną rolę i zmieniające się funkcje zabrała uczestników Grażyna Lewandowicz-Nosal, natomiast Dorota Grabowska nakreśliła rolę bibliotekarza szkolnego i możliwości jego działania wynikające z nowej podstawy programowej.

Ważnym miejscem obecności młodych, ale również książki i biblioteki jest obecnie internet, którego tajemnice odkrywał przed zgromadzonymi Grzegorz Gmiterek. Fundamentalną sprawą jest bezpieczeństwo w sieci. Prelegent pokazał, że mitem jest pojęcie „cyfrowych tubylców”. Obecnie nikt nie jest w stanie nadążyć za zmianami technologicznymi, natomiast ważna jest nauka bezpiecznych zachowań w sieci, umiejętność wyboru treści,

sprawdzania ich wiarygodności a bibliotekarz staje się przewodnikiem po świecie, tym razem wirtualnym. Przywołana została opinia Wojciecha Cellary'ego, który stwierdził, że „w bibliotece przyszłości najważniejsze będą nie książki – bo ich tam nie będzie, tylko bibliotekarze”. To interesująca opinia zwłaszcza w kontekście coraz popularniejszych bibliotek bez bibliotekarzy, tzw. „bibliotek otwartych” organizowanych przede wszystkim w Danii.

Najważniejsze jednak zawsze jest to, jak twórczość, powiązana z promocją przekłada się na rzeczywiste czytelnictwo. Wyniki najnowszych ogólnopolskich badań czytelnictwa gimnazjalistów, młodzieży w wieku 15-16 lat przeprowadzonych w 2017 r. przez Bibliotekę Narodową prezentowała Zofia Zasacka. Okazuje się, że w czasie wolnym najwięcej czytają dziewczęta, ich czytelnictwo znacząco wzrosło w porównaniu do poprzedniej edycji badań z 2013 r. Nastolatki najchętniej czytają literaturę piękną, głównie tę adresowaną do nich, przede wszystkim anglojęzyczną, niezwykle popularny okazał się John Green. Jedynym wysoko notowanym w czytelnictwach wyborach polskim pisarzem jest Andrzej Sapkowski. Czynnikiem, który najsilniej różnicuje czytelnictwo jest płeć. Chłopcy czytają zdecydowanie mniej od swoich rówieśniczek, ich wybory lekturowe są inne (fantastyka, biografie sportowców). Ostatnim punktem pierwszego dnia była prezentacja realizowanego przez Instytut Książki projektu „Mała książka wielki człowiek” nawiązującego do znanej od wielu lat angielskiej akcji bookstartowej oraz zapowiedź kontynuacji przedsięwzięcia, tym razem akcji adresowanej do 3 latków.

Ogromna szkoda, że organizatorzy nie przewidzieli więcej czasu na dyskusję, która i tak żywo toczyła się w kularach.

Dzień drugi konferencji wypełniły działania praktyczne, warsztaty pracy z książką i... smartfonem. O gamifikacji książek i tworzeniu gier mobilnych, na urządzeniach obecnych w kieszeniach prawie wszystkich dzieci i młodzieży, mówiła Oliwia Brzeźniak z MBP w Oświęcimiu (rozbudzając już w poniedziałek apetyt na więcej) oraz, kontynuując i poszerzając wątek w drugim dniu Alina Łysak z MBP we Wrocławiu. W projektowaniu gier na smartfony ważna jest znajomość tekstu literackiego, ale jednocześnie wyobraźnia niezbędna do umiejętnego odtworzenia w grze atmosfery książki. Istotne jest to, że książka może być grą, a bibliotekarz tym, kto tę grę zaprojektuje. Gra nie powtarza tego, co autor zapisał w książce. W trakcie warsztatów emocje sięgnęły zenitu, gdy uczestnicy mogli

zagrać w „królika”, a po dobrych odpowiedziach w nagrodę (wirtualną rzecz jasna) otrzymywali marchewkę gigant. Ten nowy sposób promoci książki i czytelnictwa wymaga wiedzy i wyobraźni i niewątpliwie ma przed sobą przyszłość.

Dużą część drugiego dnia zajęła promocja książki *Rozumienie świata. O warsztatach pracy z książką i czytelnikami* wydanej jako 10 tom w serii SBP „Biblioteki – Dzieci – Młodzież” i przeprowadzone warsztaty, których scenariusze zostały w niej opisane. Całość poprowadziły autorki poradnika, członkinie i animatorki KLANZY. Sam poradnik jest owocem pracy tej grupy dzielnych, aktywnych kobiet praktyków, które starają się w nim odpowiedzieć na pytanie, dlaczego warto pracować z książką w grupie i jak to zrobić w praktyce. Uczestnicy, podzieleni na trzy mniejsze zespoły, mieli niepowtarzalną okazję zapoznać się z tajemnicą czarnego teatru, teatru cieni i pracy z grafoskopem, następnie wziąć udział w warsztatach przygotowanych wokół trzech tekstów literackich – książek Justyny Bednarek *Niesamowite przygody dziesięciu skarpetek (czterech prawych i sześciu lewych)* i *Nowe przygody skarpetek (jeszcze bardziej niesamowite)* oraz Pawła Beręsewicza *Noskawery*. Najwięcej radości sprawiło projektowanie własnych wzorów na skarpetkach (część poświęcona książce Justyny Bednarek) i wymyślanie tekstów reklamowych do różnego rodzaju przedmiotów (część zajęć wokół tekstu Beręsewicza). Uczestnicy bawili się przednio, realizując maksymę Konfucjusza „powiedz mi, a zapomnę, pokaż mi, a zapamiętam, pozwól mi zrobić, a zrozumiem”. Doskonale przygotowane od strony merytorycznej, metodologicznej i technicznej (potrzebne rekwizyty i materiały do zajęć) warsztaty sprzyjały wzajemnemu poznaniu się uczestników, nauce współpracy w zespole, co jest ważną zasadą metody KLANZY.

Na towarzyszącym konferencji stoisku z wydawnictwami SBP uczestnicy mieli okazję zapoznać się z aktualną, bogatą ofertą książkową Stowarzyszenia i kupić interesujące pozycje po atrakcyjnych cenach. Prezentowano przede wszystkim serie „Biblioteki – Dzieci – Młodzież”, „Literatura dla dzieci i młodzieży. Studia”, oraz „Biblioteczkę Poradnika Bibliotekarza” i wiele innych.

W kularach zgłaszano propozycje, aby następne spotkanie poświęcone zostało metodom pracy z młodzieżą w wieku 13-16 lat.

Bibliografie specjalne: rozwój i integracja

Bibliografie po raz czwarty stały się przedmiotem zorganizowanej 7 maja 2018 r. przez Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, co trzy lata w Warszawie, ogólnopolskiej konferencji naukowej (2009, 2012, 2015)¹. Tym razem tematem przewodnim konferencji stały się bibliografie specjalne. Jak wyjaśniają organizatorzy w przesłaniu zapowiadającym konferencję powodem głównym jej zwołania są zmiany w środowisku informacyjnym i potrzeba pogłębionej refleksji nad wzbogaceniem spisów bibliograficznych i ich integracją z repozytoriami cyfrowymi, innymi zasobami pełnych tekstów oraz z informacjami publikowanymi przez różne instytucje ze sfery kultury i biznesu². Organizatorzy postawili sobie za cel omówienie [szeregu problemów – ZG], w szczególności: *wzajemnych relacji organizacyjnych i komunikacyjnych między bibliografiami, bibliotekami i pozostałymi instytucjami kultury, repozytoriami cyfrowymi oraz wyszukiwarkami internetowymi. [...] analizę miejsca bibliografii w „cyfrowej” nauce i transferze wiedzy [...] schemat rejestracji bibliograficznej [...] problematykę bibliografii regionalnych i lokalnych, w tym ich roli jako dopełnienia systemu bibliografii narodowej*³. Jak zaznaczyli, ponadto, intencją było omówienie tych przykładowo wskazanych problemów w szerokim kontekście, który pozwoli na bardziej efektywne funkcjonowanie bibliografii w różnych kanałach komunikacji naukowej i społecznej, w systemie otwartej nauki, w tym otwartego dostępu do treści naukowych⁴. Czy udało się zrealizować ten ambitny plan? Pytanie o tyle zasadne, iż konferencja trwała tylko jeden dzień, jej program wypełniło 13 referatów, po 20 minut każdy, plus dyskusja. Obradom przysłuchiwała się niemniej liczna reprezentacja praktyków i teoretyków bibliografii, przedstawiciele bibliotek oraz akademickich ośrodków kształcenia bibliotekarzy.

Z pełnym przekonaniem mogę powiedzieć, że organizatorzy podołali organizacyjnym wyzwaniom. Czas wystąpień referentów był respektowany, był też czas na momentami bardzo ożywioną dyskusję. Odrębnym pytaniem jest ocena merytoryczna konferencji. Program konferencyjny został podzielony na trzy sesje, każda obejmująca 4 referaty. Zamierem organizatorów, jak się wydaje, była chęć pokazania maksymalnie dużej w ograniczonych ramach czasowych liczby bibliografii specjalnych, o różnorodnej palecie tematycznej, obrazujących polskie dokonania bez unikania zagranicznych odniesień (Niemcy), jednocześnie pokazujących trud bibliograficzny (prezentacje poszczególnych bibliografii) oraz oceniających go (analizy badawcze).

W sprawozdaniu chcielibyśmy się, nieco inaczej aniżeli to wynika z programu/harmonogramu konferencji skupić na trzech wyraźnie wyłaniających się obszarach tematycznych: Z warsztatu bibliografii; Bibliografia między teorią a praktyką; Ewaluacja bibliografii.

Z WARSZTATU BIBLIOGRAFII

Małgorzata Pawlak z Karolem Sanojcą (Uniwersytet Wrocławski) przedstawili referat *Śląska bibliografia historyczna - problemy „długiego trwania”*. Referenci skupili się w nim na analizie zmian w układzie niemieckich i polskich bibliografii historii Śląska. Spośród bibliografii niemieckich wybrano *Bibliographie der schlesischen Geschichte* Victora Loewe oraz jej wieloletnią kontynuację w opracowaniu Herberta Ristera. Ewolucję zmian w polskich bibliografiach zilustrowali na przykładzie Bibliografii Historii Śląska, redagowanej kolejno przez Karola Maleczyńskiego, następnie Romana Gellesa i Jerzego Pabisza, Grażyny Pań-

ko, Ryszarda Gładkiewicza, wreszcie K. Sanojce i M. Pawlak. Referenci zwrócili też uwagę na role indeksu rzeczowego w bibliografii i jego powiązanie ze zrębem głównym.

Bożena Lech-Jabłońska (Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie) przedstawiła referat *Bibliografia regionalna wobec oczekiwań użytkowników i zmieniającej się rzeczywistości – na przykładzie Bibliografii Lubelszczyzny*. Bibliografia ta została zaprezentowana jako bibliografia opracowywana zgodnie z aktualnie obowiązującymi standardami (w tym standardami opracowania formalnego i rzeczowego). W referacie zostały omówione zmiany zachodzące w metodyce tej bibliografii w ciągu ostatnich kilkunastu lat oraz prognozy na przyszłość. B. Lech-Jabłońska przybliżyła zmiany zachodzące we współczesnej działalności bibliograficznej wraz z problemami, jakie się z nimi wiążą. „Bibliografia Lubelszczyzny” od marca 2018 r. zmieniła sposób opracowywania rzeczowego materiałów przechodząc z Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej na Deskryptory BN. Wiązało się to z koniecznością zamknięcia jednej bazy i uruchomienia kolejnej. Referentka zauważyła również, że zdigitalizowanie bibliografii i umieszczenie jej w Bibliotece Cyfrowej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej oraz uwzględnianie opisów z bazy danych w Lubelskiej Bibliotece Wirtualnej, znacznie wpłynęło na wzrost widoczności bibliografii w środowisku sieciowym.

Autorką referatu *Bibliografia jako narzędzie badawcze. Przykład Polskiej Bibliografii Literackiej* była Beata Koper (Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Pracownia Bibliografii Bieżącej w Poznaniu). Na przykładzie Polskiej Bibliografii Literackiej (tworzonej od 50 lat w Instytucie Badań Literackich PAN) w referacie zostały omówione dwa główne wyzwania stojące przed nowoczesną bibliografią specjalistyczną: 1. pozyskiwanie danych ze źródeł zewnętrznych umożliwiających przyspieszenie prac dokumentacyjnych oraz 2. dostosowanie danych do badań ilościowych. Referat podejmuje problem zmiany funkcji bibliografii w środowisku cyfrowym. Rozwój katalogów bibliotecznych, repozytoriów naukowych, portali naukowych i społecznościowych (academia.edu; biblionetka.pl; lubimyczytac.pl) sprawia, że informacje gromadzone przez bibliografie specjalistyczne z zakresu literatury i sztuki przestają być prymarnym źródłem informacji. Odmienne formaty i metodologie gromadzenia materiałów powodują, że wymiana danych między różnymi

bazami bibliograficznymi, katalogami bibliotecznymi i repozytoriami stanowi zagadnienie nie tylko metodyczne (standardy opisu), ale może przede wszystkim instytucjonalne (współpraca instytucji tworzących bibliografie). Zauważalną przeszkodą jest brak wypracowanych dobrych praktyk w udostępnianiu danych przez różne instytucje. Otwarty dostęp dla użytkowników (np. bardzo wartościowe skądinąd API Biblioteki Narodowej) jest niewystarczający dla specjalistycznych baz i bibliografii (szczególnie tych posługujących się własnymi formatami metadanych), a wiele archiwów (np. Archiwum Radia i Telewizji) w ogóle nie jest przygotowanych na dzielenie się metadanymi z innymi instytucjami. Drugie zagadnienie dotyczy funkcji nowoczesnej bibliografii. Rozwój humanistyki cyfrowej oraz narzędzi do przetwarzania i analizy dużych zbiorów danych (Big Data) powoduje, że na bibliografie specjalne można spojrzeć nie tylko jak na źródło informacji, ale również jak na uporządkowany, bogaty zbiór informacji. Bibliografia specjalistyczna może więc pełnić rolę podwójną: poznawczą (dostarczanie informacji) i rolę przedmiotową (dostarczanie materiału badawczego).

Dorota Ubysz z Wojciechem Giermaziakiem z Głównej Biblioteki Lekarskiej zaprezentowali referat pt. *Polska Bibliografia Lekarska w dobie rozwoju informatyzacji. Funkcjonalność bazy a potrzeby i oczekiwania użytkowników*. D. Ubysz omówiła zakres i zasięgi bibliografii, zasady selekcji dokumentów oraz omówiła bazy towarzyszące PBL: Tez-MeSH, bazę Katalog czasopism indeksowanych w Polskiej Bibliografii Lekarskiej oraz bazę Biogram. W wystąpieniu przedstawiono plany rozwoju bazy (m.in. rozszerzenie modułu wyszukiwawczego, jego modernizację, promocję bazy przez wyszukiwarkę Google, linkowanie do systemu DOI oraz bazy PubMed). Referat przedstawiał krótki rys historyczny, aktualny stan i możliwości oraz perspektywy rozwoju Polskiej Bibliografii Lekarskiej (PBL) – jednej z największych i najstarszych dziedzinowych baz danych z zakresu medycyny, nauk pokrewnych oraz organizacji ochrony zdrowia. Jako bibliograficzna baza komputerowa PBL funkcjonuje od 1979 r. Od 1991 r. do bazy wprowadzane są streszczenia w języku polskim i angielskim. W 2007 r. PBL została udostępniona przez internet. Część rekordów w bazie zawiera dostęp do pełnych tekstów artykułów lub linki na serwer wydawcy. Baza zawiera obecnie ponad 540 tys. rekordów. Jest opracowywana na bieżąco i aktualizowana 8 razy w roku. Aktualnie wprowadzanych jest do niej około 340 tytułów czasopism polskich, wydawnictwa

zwarte oraz artykuły polskich autorów publikowane w czasopiśmie zagranicznych. W najbliższym czasie planowana jest modernizacja modułu wyszukiwawczego bazy oraz jej wersji produkcyjnej, linkowanie poprzez DOI, linkowanie do Pub-Med, promocja bazy poprzez wyszukiwarkę Google oraz korelacja wyszukanej literatury z formularzem do zamawiania odbitek. Wszystkie wykonywane i planowane prace przy bazie PBL mają na celu zapewnienie użytkownikom szybkiego i pełnego dostępu do informacji.

Elżbieta Tomczyńska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego) w komunikacie pt. *Bibliografia PUBLI i Bibliografia Osiągnięć Pracowników (BOP) funkcjonowanie i współdziałanie* (komunikat) omówiła bibliografię PUBLI, która rejestruje wszystkie publikacje pracowników naukowych US. Natomiast baza BOP gromadzi informacje o osiągnięciach naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych pracowników, które następnie służą do dokonywania oceny osiągnięć pracowników stosownie do Prawa o szkolnictwie wyższym.

BIBLIOGRAFIA MIĘDZY TEORIĄ A PRAKTYKĄ

W kolejnym referacie Dorota Siwecka (Uniwersytet Wrocławski) przedstawiła *Bibliografię poloników zagranicznych na tle europejskich bibliografii eksteriorików*. W swoim wystąpieniu autorka poruszyła problemy funkcji eksteriorików, omówiła najważniejsze międzynarodowe zalecenia dotyczące rejestracji bibliograficznej tego typu dokumentów, przeanalizowała również kryteria doboru materiałów do bibliografii w Europie oraz formy publikowania informacji o eksteriorikach w bieżących bibliografiach narodowych. Zwróciła uwagę na problemy z dotarciem do szczegółowych informacji dotyczących zawartości bibliografii eksteriorików zarówno w postaci drukowanej, jak i baz danych oraz zasad selekcji dokumentów, jakie przyjmują europejskie centra bibliograficzne w zakresie eksteriorików. W pracy nakreślono także rolę narodowej bieżącej bibliografii poloników w odrodzonym państwie polskim.

Bogumiła Warząchowska (Uniwersytet Śląski) w swojej pracy *Z zagadnień bibliologicznych w Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych* przedstawiła zawartość stosunkowo nowej (data uruchomienia bazy 02.04.2011 r.) bazy bibliograficznej z zakresu nauk teologicznych współtworzonej przez Federację Bibliotek Kościelnych „Fides” i Bibliotekę Narodową. EBNT rejestruje zawartość polskich

czasopism teologicznych i z nauk pokrewnych, a także wybrane prace zbiorowe, głównie serie wydawnicze, księgi jubileuszowe i materiały konferencyjne. Oprócz zagadnień teologicznych znaczną część bibliografii stanowią pozycje z bibliologii, bibliotekoznawstwa i prasoznawstwa. Bibliografia jest regularnie uzupełniana i wzbogacana o nowe opisy, dzięki czemu jest cennym źródłem do badań nad zbiorami bibliotek kościelnych. Referentka w swoim wystąpieniu podkreśliła problem współpracy twórców bazy z naukowym środowiskiem teologicznym.

Agnieszka Łakomy-Chłosta oraz Agnieszka Gołda z Uniwersytetu Śląskiego w referacie pt. *Polskie i niemieckie bibliografie regionalne. Analiza porównawcza*, wychodząc od problemów terminologicznych związanych z bibliografią regionalną, przeanalizowały 54 polskie i 15 niemieckich baz danych bibliograficznych m.in. pod kątem ich zawartości, dostosowywania baz do wymagań współczesnych użytkowników (np. opracowywanie wielojęzycznego interfejsu czy zapewnienie responsywności stron internetowych). W referacie zaprezentowane zostały podstawowe informacje na temat podstaw organizacyjnych systemów bibliografii regionalnych, także w postaci internetowych baz danych, w Polsce i Niemczech. Podkreślone zostały podobieństwa (np. wytwórca – biblioteka wojewódzka lub kraju związkowego; zespół do spraw bibliografii regionalnej) oraz różnice między systemami (np. całościowe lub jedynie częściowe przygotowanie baz na podstawie egzemplarzy regionalnych). Omówiono również funkcje regionalnych baz danych, jak możliwości wyszukiwania danych, sposoby prezentowania, operacje na wynikach i zarządzanie nimi. Za szczególnie istotne cechy analizowanych bibliografii regionalnych zostały uznane te, które zwiększają atrakcyjność serwisów, jak dostęp do pełnych tekstów, graficzne interfejsy, możliwość dodawania informacji o charakterze wizualnym, systemy odpowiedzi, aktywny udział użytkowników w tworzeniu źródeł (recenzje, komentarze) itp., które świadczą o wyraźnej zmianie bibliografii regionalnych, wykazujących cechy bibliografii 2.0 oraz systemów pełnotekstowych.

EWALUACJA BIBLIOGRAFII

Anna Kamińska (Uniwersytet Śląski) w referacie *ScientoMiner ICR – moduł importu danych bibliograficznych z zasobów CrossRef dla platformy Gephi* omówiła główne problemy bibliograficznych baz

danych (m.in. jednoznaczna identyfikacja osób i jednostek bibliograficznych) wraz z propozycją ich rozwiązania w skali międzynarodowej (system identyfikacji osób ORCID oraz dokumentów DOI – Digital Object Identifier). W swoim wystąpieniu autorka przedstawiła również bazę danych Cross Ref, narzędzie Gephi, a także wtyczkę do narzędzia Gephi – ScientoMiner ICR, która pozwala na graficzną analizę cytowań rejestrowanych w bazie CrossRef. Przedstawiła przyczyny problemów stojących na przeszkodzie prowadzenia wiarygodnych badań bibliometrycznych wykorzystujących analizy sieci cytowań, wskazała, że coraz bardziej powszechne wykorzystywanie systemu identyfikacji DOI oraz postępujące zjawisko upubliczniania przez poszczególnych wydawców informacji o cytowaniach artykułów otwiera nowe możliwości prowadzenia takich badań. Na szczególną uwagę zasługują tutaj katalogujące usługi CrossRef umożliwiające pozyskanie ustrukturalizowanych informacji bibliograficznych (w tym informacji o cytowaniach) wszystkim zainteresowanym stronom. Autorka proponuje rozszerzenie platformy analitycznej Gephi o moduł importu danych opisujących cytowania z zasobów CrossRef, ułatwiając tym samym prowadzenie analiz cytowań wszystkim zainteresowanym tym źródłem danych.

Agata Olkowska (Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk) przedstawiła referat pod intrygującym, ale jakże ważnym tytułem *Aktualność jako priorytet dla bazy bibliograficznej*. Celem referatu jest zwrócenie uwagi na istotny problem jakim jest w naukach prawnych czas zwłoki pomiędzy publikacją artykułu naukowego a utworzeniem jego opisu bibliograficznego wynikający z konieczności pozyskania materiału do utworzenia opisu. Aktualność jest kluczowym czynnikiem użyteczności bazy. Autorka prezentuje rozwiązanie mające na celu maksymalne skrócenie różnicy czasu pomiędzy publikacją artykułu, a pojawieniem się informacji o nim w bazie bibliograficznej, jakim jest współpraca na płaszczyźnie autor/redakcja – zespół bibliograficzny z uwzględnieniem związanych z nią kwestii spornych.

BIBLIOGRAFIE LOKALNE W OPINII KRYTYKÓW

Artur Znajomski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) w referacie *Bibliografie lokalne w opinii krytyków* przybliżył problematykę recenzowania bibliografii specjalnych na łamach czasopism i dzienników ukazujących się w Polsce. Przeanalizował zarówno zawartość recenzji, tytuły recenzo-

wanych bibliografii, jak i środowisko recenzentów. W opiniach poruszali oni sprawy istotne z punktu widzenia doboru i selekcji materiału oraz rozwoju i doskonalenia metodyki bibliograficznej. Podejmowali problem opisu, układu i aparatury informacyjno-pomocniczego bibliografii lokalnych. Analiza pozwoliła na wysunięcie postulatu dotyczącego potrzeby recenzowania tego typu wydawnictw jeszcze w trakcie opracowywania spisów bibliograficznych, co najprawdopodobniej pozwoliłoby na uniknięcie większości błędów, jakie stały się podstawą krytycznej oceny recenzowanych prac.

Referat Witolda Sygockiego (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy), *Przypisy bibliograficzne w WoS i Scopus – w zastępstwie bibliografii...* stanowił analizę sposobu analizowania przypisów bibliograficznych i bibliografii załącznikowych w bazach Web of Science oraz Scopus. W referacie na podstawie analizy danych o publikacjach udostępnianych w ww. źródłach została podjęta próba odpowiedzi na pytania: o rolę, jaką mogą odgrywać przypisy bibliograficzne; czy są one wykorzystywane do celów informacyjnych czy tylko służą do wyliczania wskaźników cytowań; czy mogą zastąpić lub też uzupełniać tematyczne zestawienia bibliograficzne; czy nowe funkcjonalności baz mają szansę wypełnić bibliograficzną lukę. Autor zwrócił uwagę na konieczność weryfikacji informacji w wymienionych bazach oraz o tym, że dostępne w nich dane nie są reprezentatywne dla całości piśmiennictwa. Ponownie pojawiła się w wystąpieniu problematyka jednoznacznej identyfikacji osób (ponownie zaproponowanym rozwiązaniem był system ORCID). Autor na zakończenie skonkludował, że ani baza WoS, ani Scopus nie są w stanie zastąpić dziedzinowych baz bibliograficznych pod względem dokładności informacji, ale na pewno przodują pod względem szybkości dostarczania informacji o ukazującym się na bieżąco piśmiennictwie.

Mariusz Balcerek (Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu), który w swojej pracy *Eksport danych do menedżerów bibliografii w bibliografiach regionalnych. Konieczność czy niepotrzebny element?* przedstawił analizę współpracy zarówno baz bibliograficznych, jak i katalogów bibliotecznych z najpopularniejszymi menedżerami bibliografii (Zotero, Mendeley oraz EndNote) pod względem ich możliwości eksportowania danych w plikach, pobierania ich za pomocą dodatków do przeglądarek oraz udostępniania gotowych cytowań w najpopularniejszych

stylach (BibTeX i RIS). Badania przeprowadzone przez autora świadczą raczej o przypadkowości i nieświadomości potencjału, jaki niosą ze sobą tego typu aplikacje, w polskim środowisku bibliograficznym. Zdaniem autora najprawdopodobniej w ciągu kilku najbliższych lat nie ma jednak w tym zakresie szans na większe zmiany. Autor zwrócił także uwagę na problemy z identyfikacją materiałów i osób (proponowanymi rozwiązaniami były systemy DOI i ORCID). Uzyskane wyniki pokazują, że bibliograficzne katalogi w większości nie zostały jeszcze dostosowane do współpracy z menedżerami. Eksportowanie danych w postaci pliku oferuje jedynie kilka baz. Nie lepiej jest z pobieraniem ich za pomocą dodatków do przeglądarek i generowaniem gotowych cytowań. Kompletność opisów w menedżerach pozyskanych takimi metodami wymaga za każdym razem ingerencji użytkownika.

DYSKUSJA I WNIOSKI

W dyskusji podsumowującej pierwszą sesję prof. Jadwiga Woźniak-Kasperek (Uniwersytet Warszawski) zaproponowała integrację różnych baz danych w jednym źródle. Zwłaszcza w kontekście zapowiadanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zmian w zakresie zmniejszenia liczby dyscyplin naukowych sprawa integracji baz danych i ich interdyscyplinarności wydaje się być szczególnie istotna. Ponadto w dyskusji podjęto wątek zmian w zakresie definiowania jednostek bibliograficznych. Zauważono, że coraz częściej jednostkami opisu stają się np. rozdziały z prac zbiorowych, a nie same te prace jako całość. Prof. Anna Gruca zauważyła też, że wiąże się to z problemami selekcji materiałów do bibliografii specjalnych. Jak zauważyła także prof. Jadwiga Woźniak-Kasperek ważną kwestią jest też lobbowanie środowiska bibliograficznego za uznaniem działalności bibliograficznej, jeśli nie za pracą naukową, to przynajmniej za działalnością, bez której nauka nie może się rozwijać.

Dyskusja podsumowująca drugi panel skupiła się na dwóch głównych kwestiach. Po pierwsze, na problematyce recenzowania prac bibliograficznych. Wysunięto postulat, by prace bibliograficzne były recenzowane zarówno przez specjalistę w danej dziedzinie wiedzy, jak i bibliografa, ponieważ każda z tych osób zwraca uwagę na inne aspekty takiego spisu. Nerozwiązaną kwestią pozostaje sposób, w jaki recenzenci mieliby być dobierani. Drugą podniesioną kwestią było faktyczne wykorzystanie menedżerów bibliografii w praktyce katalogowej i bibliograficznej w bibliotekach polskich.

Dyskusja podsumowująca konferencję i trzeci panel skupiła się wokół niepokojów o przyszłość bibliografii „Poloników Zagranicznych” i „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej”, które od kilku lat nie są na bieżąco aktualizowane przez Bibliotekę Narodową. Podkreślono też potrzebę prowadzenia odrębnych baz bibliograficznych, jednocześnie ich integrację wątpliwości.

DR HAB. ZDZISŁAW GĘBOŁYŚ
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

PRZYPISY:

- 1 Poprzednie konferencje pod nazwą Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka” w latach 2009, 2012, 2015 były organizowane przez Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Po reorganizacji Instytutu i włączeniu go w strukturę Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii rolę głównego organizatora przejęła Katedra Bibliografii i Dokumentacji.
- 2 Konferencja – Bibliografia 2018 [online] [dostęp: 27.06.2018]. Dostępny w WWW: <https://www.wdib.uw.edu.pl/konferencja-bibliografia-2018>
- 3 Tamże.
- 4 Tamże.

PRAWO BIBLIOTECZNE

ZMIANY USTAWY O ORGANIZOWANIU I PROWADZENIU DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ

Zgodnie z art. 2 ustawy o bibliotekach, w zakresie nieuregulowanym ustawą do bibliotek stosuje się odpowiednio przepisy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, którymi są przede wszystkim przepisy ustawy z 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, zwanej dalej „ustawą o działalności kulturalnej”. W ustawie tej w ostatnich miesiącach wprowadzono zmiany, wynikające z dwóch nowelizacji jej przepisów.

Choć zmiany te nie odnoszą się w sposób szczególny do bibliotek, warto je pokrótce scharakteryzować, celem zapoznania się z aktualnym stanem prawnym, wynikającym z przedmiotowych nowelizacji.

UPROSZCZENIA DOTYCZĄCE POMOCY PUBLICZNEJ

Pierwszą z nich jest nowelizacja z dnia 8 grudnia 2017 r., opublikowana w Dz. U. z 2018 r. poz. 152. Przewidziana w niej zmiana polegała na dodaniu, z mocą od 3 lutego 2018 r., nowego art. 28a w ustawie o działalności kulturalnej. Zgodnie z ust. 1 tego artykułu, minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może udzielać pomocy publicznej na działalność kulturalną jako podmiot udzielający pomocy w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1808 i 1948) w związku z realizacją umowy zawartej między Unią Europejską a państwem lub państwami członkowskimi Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA).

Państwami członkowskimi tej organizacji są obecnie cztery państwa europejskie: Islandia, Lichtenstein, Norwegia i Szwajcaria. Trzy pierwsze z tych państw oraz państwa Unii Europejskiej, w tym Polska, tworzą Europejski Obszar Gospodarczy (EOG). Istotą powyższej nowelizacji jest zatem stworzenie w polskim prawie podstawy dla sprawnego wdrażania mechanizmów finansowych ze środków poza unijnych, którymi są w szczególności Norweski Mechanizm Finansowy (fundatorem tego mechanizmu jest Norwegia) i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (jego fundatorami poza Norwegią są także Islandia i Lichtenstein).

Ust. 2 art. 28a ustawy o działalności kulturalnej przewiduje mianowicie możliwość określania przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia:

- 1) warunków i trybu udzielania pomocy publicznej oraz
- 2) szczegółowego przeznaczenia pomocy publicznej, jeżeli wynika to z umowy, na podstawie której pomoc jest udzielana, w przypadku gdy udzielenie przez tego ministra pomocy publicznej

następuje w związku z realizacją umowy zawartej między Unią Europejską a państwem lub państwami członkowskimi Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA).

Dzięki temu nowemu rozwiązaniu pomoc publiczna, udzielana na kulturę w ramach powyższych mechanizmów finansowych, będzie zwolniona z obowiązku notyfikacji, przewidzianego w przepisach prawa unijnego. Notyfikacji nie wymaga bowiem pomoc publiczna, udzielana w ramach programów pomocowych w rozumieniu art. 2 pkt 7 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 362 ze zm.), przez które zgodnie z tym przepisem należy rozumieć akty normatywne spełniające przesłanki, o których mowa w art. 1 lit. d rozporządzenia Rady (UE) 2015/1589 z dnia 13 lipca 2015 r. ustanawiającego szczegółowe zasady stosowania art. 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Status tego rodzaju programów pomocowych będą zaś miały rozporządzenia ministra, wydawane na podstawie art. 28a ust. 2 ustawy o działalności kulturalnej.

ZMIANY DOTYCZĄCE ZAGRANICZNYCH INSTYTUCJI

Z uwagi m.in. na uwarunkowania historyczne, wynikające w szczególności z długiego okresu braku polskiej państwowości w czasie zaborów i związanej z tym aktywności przedstawicieli polskiego narodu za granicą, poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działają liczne instytucje, w tym biblioteki, prowadzące istotną działalność dla zachowania i rozwoju polskiego dziedzictwa kulturowego. Należy do nich m.in. utworzona w końcu lat 30. XIX w. Biblioteka Polska w Paryżu, uznawana za najstarszą polską instytucję, istniejącą na obczyźnie.

Do niedawna ustawa o działalności kulturalnej nie przewidywała żadnych systemowych, szczególnych możliwości w zakresie wspierania tego rodzaju zagranicznych instytucji lub inicjatyw. Stan ten się istotnie zmienił wraz z wejściem w życie 23 czerwca 2018 r. nowelizacji z dnia 12 kwietnia 2018 r. powyższej ustawy.

Nowelizacja ta opublikowana została w Dz. U. z 2018 r. poz. 1105. Przewidziane w niej zmiany mają zasadniczo dwójaki charakter, finansowy oraz instytucjonalny.

Jeżeli chodzi o aspekty finansowe, to nadane zostało nowe brzmienie art. 1 ust. 2 ustawy o dzia-

łalności kulturalnej. Przepis ten stanowi obecnie, że państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegającą na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą.

Istotnie rozbudowane zostało poza tym brzmienie art. 9a ustawy o działalności kulturalnej. Przepis ten zawiera podstawę do wydania przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego rozporządzenia, określającego nie tylko zakres zadań objętych mecenatem państwa, ale także cztery inne aspekty dotacyjne, w tym szczegółowe warunki, sposób i tryb udzielania, przekazywania i rozliczania dotacji, o których mowa w art. 5 ust. 2 i art. 9 ust. 3, oraz dofinansowania, o którym mowa w art. 28 ust. 1a powyższej ustawy.

Do czasu wejścia w życie rozporządzenia, wydanego przez ministra na podstawie nowego brzmienia art. 9a ustawy o działalności kulturalnej, zgodnie z art. 3 przedmiotowej nowelizacji, jednak nie dłużej niż przez sześć miesięcy od dnia jej wejścia w życie, obowiązywać ma dotychczasowe rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 września 2005 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa, szczegółowego trybu składania wniosków o udzielenie dotacji oraz trybu przekazywania i rozliczania udzielonych dotacji (Dz. U. Nr 177, poz. 1474 ze zm.).

Zmieniony został także art. 28 ust. 1a ustawy o działalności kulturalnej, który w nowym brzmieniu stanowi, że minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz za jego zgodą państwowe instytucje kultury, których organizatorem jest ten minister, mogą udzielać dofinansowania, w tym wydatków inwestycyjnych i bieżących, podmiotom prowadzącym działalność w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w tym poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

W porównaniu z poprzednią redakcją art. 28 ust. 1a ustawy o działalności kulturalnej, jego nowe brzmienie wzbogacone zostało o trzy elementy: dopuszczenie możliwości udzielania tego rodzaju wsparcia nie tylko przez państwowe instytucje kultury, ale również przez samego ministra, sprecyzowanie, że przedmiotowe dofinansowanie, poza wydatkami inwestycyjnymi może obejmować też wydatki bieżące oraz wyraźne zaznaczenie, że dofinansowanie to może być udzielane podmiotom działającym za granicą.

Odnosnie do aspektu instytucjonalnego omawianych zmian kluczowe znaczenie ma dodanie w art. 21 ustawy o działalności kulturalnej dwóch nowych ustępów – 2a i 2b. Pierwszy z nich przewiduje, że organizatorzy, o których mowa w ust. 1 art. 21, czyli m.in. ministrowie i kierownicy urzędów centralnych, mogą na podstawie umowy zawartej z podmiotem prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego utworzonym na podstawie prawa obcego stworzyć instytucje kultury z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Natomiast ust. 2b art. 21 dopuszcza, aby stroną tego rodzaju umowy była także osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, czyli określony podmiot prawa polskiego, np. utworzona w Polsce fundacja, której celem jest wspieranie ochrony dziedzictwa narodowego.

Pozostałe zmiany art. 21 ustawy o działalności kulturalnej, wprowadzone na mocy powyższej nowelizacji, mają charakter dostosowawczy, gdyż uchwalone zostały zasadniczo celem uwzględnienia w innych przepisach tej ustawy nowej formuły instytucji kultury, tworzonych w porozumieniu z podmiotami zagranicznymi. Chodzi odpowiednio o zmiany w art. 21 ust. 3 i 5, art. 25 ust. 1 i art. 26 ust. 1 ustawy o działalności kulturalnej (por. art. 1 pkt 3 lit. b i c, pkt 4 i pkt 5 omawianej nowelizacji).

Na tym tle wyróżnia się jedna zmiana dostosowawcza, dotycząca kontekstu pracowniczego. Chodzi o dodanie nowego art. 26f ustawy o działalności kulturalnej, stanowiącego, że pracownicy instytucji kultury, o których mowa w art. 21 ust. 2a, mogą być zatrudniani na podstawie przepisów państwa, w którym wykonują pracę.

RAFAL GOLAT

▶▶ W KILKU SŁOWACH

MEDAL INSTYTUTU LWOWSKIEGO DLA BIBLIOTEKI ŚLĄSKIEJ

W Bibliotece Śląskiej w Katowicach 21 czerwca 2018 r. odbyła się uroczystość z okazji 25-lecia współpracy Instytutu Lwowskiego z Biblioteką Śląską, Uniwersytetem Śląskim oraz Towarzystwem Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich. Wydarzeniu towarzyszył ważny i podniosły moment – prof. Jan Malicki, dyrektor Biblioteki Śląskiej, odebrał Medal 25-lecia Instytutu Lwowskiego. To wyróżnienie przyznano katowickiej księżnicy za zasługi w utrwalaniu pamięci Lwowa i jego kultury. Wręczenia dokonali Bogdan Kasprzowicz i dr Krzysztof Smolana – członkowie zarządu Instytutu Lwowskiego. Instytut Lwowski to organizacja utrwalająca dziedzictwo kulturowe Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich. Biblioteka Śląska od lat wspiera inicjatywy środowiska lwowskiego, organizując promocje książek, goszcząc wystawy, współorganizując przedsięwzięcia naukowe, dotyczące szeroko rozumianej tematyki kresowej. Realizuje także projekt badawczy „Biblioteka Teatru Lwowskiego”, oparty o unikatową kolekcję ze zbiorów księżnicy, finansowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki.

Małgorzata Szemiel
Biblioteka Śląska

Anna Machalska-Garbacz

18.07.1939 – 07.09.2016

7 września 2018 r. miną dwa lata od śmierci Anny Machalskiej-Garbacz – kierownika Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Głównej AGH.

Anna Machalska-Garbacz urodziła się 18 lipca 1939 r. w Tarnopolu (obecnie Ukraina).

Córka Franciszka Machalskiego (1904-1979) – pioniera nowoczesnej iranistyki polskiej – pierwszego wyspecjalizowanego znawcy języka, literatury oraz kultury dawnego i współczesnego Iranu, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, cennego wychowawcy wielu orientalistów. Dzięki jego wysiłkom studia iranistyczne zyskały w Polsce status odrębnej dyscypliny.

Ukończyła filologię romańską na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1962 r. W latach 1962-1963 pracowała w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Krakowie. W trakcie pracy podnosiła swoje kwalifikacje zawodowe, kończąc m.in. kursy z zakresu informacji naukowej zorganizowane przez Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (1963, 1976). W okresie 1963-1982 pracowała jako dokumentalista w ośrodkach informacji naukowej (Zakłady Gumowe w Dębicy, Krakowska Fabryka Aparatów Pomiarowych w Krakowie, Biuro Studiów i Projektów Łączności w Krakowie).

3 maja 1982 r. została zatrudniona na 1/2 etatu w Bibliotece Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie w Oddziale Udostępniania Zbiorów. Aby podnieść swoje kwalifikacje zawodowe, ukończyła studia podyplomowe z zakresu informacji naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1987 r. Od 1 września 1990 r. przeszła do pracy w Oddziale Informacji Naukowej BG AGH na pełny etat. W 1997 r. uzyskała kwalifikacje bibliotekarza dyplomowanego i objęła stanowisko kierownika Oddziału Informacji Naukowej (1997-2004).

Uczestniczyła w pracach organizacyjnych, mających na celu uzyskanie przez Bibliotekę Główną AGH dostępu do elektronicznych źródeł informacji (bibliograficzne bazy danych, bazy pełnotekstowe). Wniosła istotny wkład w doskonalenie procesów obsługi użytkowników Biblioteki Głównej AGH, brała czynny udział w szkoleniu studentów przebywających na praktykach w bibliotece.

Była inicjatorką wielu wystaw tematycznych, m.in.: „Nie samą pracą żyje człowiek”. Pasje, zainteresowania, hobby pracowników AGH (1999), „Rowerem przez dzieje” (2001-2002), „... śnieg tylko pozostał taki sam...” (2004), „Witaj Europo”. Unia Europejska (2004). Przeszła na emeryturę w 2004 r.

Autorka i współautorka ponad 30 publikacji z zakresu bibliotekarstwa i informacji naukowej.

Członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Za swoją działalność była odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi (1999), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2000), Złotym Krzyżem Zasługi (2004) oraz licznymi Nagrodami Rektora AGH (1999, 2001, 2002, 2003, 2004).

W Bibliotece Głównej AGH przepracowała 22 lata. Dobra, życzliwa, otwarta, koleżeńska, z poczuciem humoru, nieustrudzona podróżniczka, wolontariuszka w Sekretariacie Misyjnym Ojców Franciszkanów Konwentualnych w Krakowie przy ulicy Żółkiewskiego, aktywnie uczestniczyła w pracach Koła Tarnopolan Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich. Oddział Kraków.

Zmarła 7 września 2016 r. w Krakowie. Została pochowana na Cmentarzu Bronowickim w Krakowie.

ANNA CHADAJ, MAŁGORZATA DUDEK

Z ŻYCIA SBP

■ III NOWE OGÓLNOPOLSKIE FORUM BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

W dniach 14-15 czerwca 2018 r. odbyło się III Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych. Tematem tegorocznej Konferencji zorganizowanej przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Krakowie było „Kreowanie wizerunku biblioteki pedagogicznej”. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich objęło wydarzenie patronatem honorowym.

■ INFORMACJA Z KOŁA KŁODZKIEGO SBP

21 czerwca 2018 r. w ramach działalności koła kłodzkiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 12 osób wzięło udział w cyklicznym posiedzeniu, szkoleniu zawodowym oraz warsztatach w Filii Biblioteki Publicznej Gminy Kłodzko w Starym Wielisławiu. Przewodnicząca koła poinformowała o projekcie „Mała Książka – Wielki Człowiek” – wyprawki czytelniczej dla 3-latków w bibliotekach, którego operatorem jest Instytut Książki. Do projektu zakwalifikowanych zostanie 500 bibliotek. Na szkoleniu zawodowym, instruktor Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej Anna Karolewicz omówiła temat „Pomiędzy tradycją a postępem – miejsce biblioteki publicznej dzisiaj”. W trzeciej części, bibliotekarka Ewa Włosek poprowadziła warsztaty artystyczne dla środowiska bibliotekarskiego, na temat „Ikony na drewnie robione metodą decoupage”.

■ KONKURS „MIKROLEARNING SUPER-AKTYWNEGO-BIBLIOTEKARZA”, PATRONAT SBP

SBP objęło patronatem ogólnopolski konkurs „Mikrolearning super-aktywnego-bibliotekarza” organizowany przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Gdyni. Przedmiotem konkursu ofert jest wyłonienie trzech super-aktywnych-bibliotekarzy, którzy zostaną zaproszeni w charakterze prelegentów na minikonferencję organizowaną dla pracowników biblioteki w dniach 28-29 września 2018 r.

■ DIGITALIZACJA MIESIĘCZNIKÓW SBP

SBP rozpoczęło realizację zadania pt. Kontynuacja digitalizacji „Bibliotekarza” i „Poradnika

Bibliotekarza” oraz poszerzenie dostępu do Archiwum Cyfrowego SBP. Celem projektu jest digitalizacja czasopism: „Bibliotekarz” (z lat 1945-1960), „Poradnik Bibliotekarza” (z lat 1949-1965) oraz archiwizacja i umieszczenie całego zasobu w postaci cyfrowej (pdf) do udostępniania w Archiwum Cyfrowym SBP oraz w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej/Mediatece Uniwersytetu Warszawskiego, co umożliwi ponowne ich wykorzystanie. Partnerem w realizacji zadania jest Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Zadanie dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

■ ZMIANA NAZWY WYDAWNICTWA SBP

Na wniosek Rady Programowej Wydawnictwa SBP Zarząd Główny Uchwałą Nr 4/2018 zmienił nazwę wydawnictwa na: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP. Dotychczasowe logo wydawnictwa nie ulega zmianie.

■ KONKURS NA NAJCIEKAWSZE WYDARZENIE W RAMACH TB 2018 – WYNIKI

Jury konkursu SBP na najciekawsze wydarzenie organizowane w ramach programu Tydzień Bibliotek 2018 przyznało nagrody następującym bibliotekom: I nagroda – Miejska Biblioteka Publiczna im. Melchiora Wańkowicza w Stalowej Woli za akcję „Piknik z biblioteką”; II nagroda – Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II w Opolu za kampanię społeczno-edukacyjną „(Do) wolność czytania”; III nagroda – Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie za akcję „Strefa (do) wolnego czytania”. Jury przyznało także trzy wyróżnienia: Miejska Biblioteka Publiczna w Jaśle za miejski maraton czytania „Do-wolność czytania 100/100”; Miejska Biblioteka Publiczna im. Józefa A. i Andrzeja S. Załuskich w Radomiu. Filia nr 16 za akcję „Ucieczka z biblioteki”; Miejska Biblioteka Publiczna im. Zenona Przesmyckiego w Radzynie Podlaskim za akcję „Otwarcie Książniczek”. Wszystkim laureatom gratulujemy!

MARZENA PRZYBYSZ

Informacje dotyczące działalności Stowarzyszenia dostępne są także na <http://www.sbp.pl/sbp/dzialalnosc>

POSTAKTUALIA

Przez cały swój staż zawodowy i naukowy, zajmowałem się i zajmuję nadal także czytelnictwem. Zebrałem o czytaniu mnóstwo interesujących wiadomości, to i owo wyluskałem sam, ale po latach dochodzę do zawstydzającego wniosku, że nie mam pojęcia o **skali** zjawiska. I nie wykluczam, że mało kto ma.

Owszem: sprawozdań z przedmiotowych badań jest zatrzęsienie. Wszystkie (prawie wszystkie?) bywają jednak skażone mankamentami, które podważają wiarygodność. Są liczne doniesienia o zasięgu książki: w Europie (68%), albo w USA (75%), bądź w Polsce (38%) – zresztą gdziekolwiek – lecz jednak sygnalizują nieprawdę, lub prawdę częściową. Nigdzie bowiem nie obejmują kompletu mieszkańców – trudno wszak ankietować 8-latków, a nawet 11-latków – i zwykle jest to populacja w wieku powyżej 14 lub 15 lat, bądź nawet powyżej 17 lat, czyli w istocie **dorośli**. Ale tego **nikt** w ten sposób nie określa. Tymczasem nigdzie nie jest to **całe społeczeństwo**, dodatkowo więc: trudno wyniki sondaży porównywać wzajemnie, skoro kryteria doboru zbiorowości próbnych są rozbieżne.

Na to nakładają się jeszcze niewysokie (ze względu na koszty) ilościowo grupy ankietowane, co też wiarygodności ustaleń nie wspomaga. Pierwsze u nas, powojenne badania tego rodzaju, E. i E. Wnuk-Lipiński zrealizowali w 1975 r. na zbiorowości 25.300 osób, ale nigdy później nie widziałem takich analiz, gdzie liczebność próby osiągnęłaby choćby 1/3 tamtego wyniku.

Jest także standardowy kłopot z prawdziwością respondentów. Z ostatnich badań BN wynika, że w Polsce osób kupujących książki jest dwa razy więcej, niż użytkowników bibliotek publicznych. Otóż nie dają temu wiary. Księgarnie padają u nas zbyt licznie i szybko, żeby takie deklaracje zaprzyjaźniły się z prawdą.

W skali międzynarodowej, z różnych doniesień wynika wyższa aktywność czytelnicza w krajach skandynawskich, w USA i w Wielkiej Brytanii. Zapewne nie tylko ja, dałem się tym informacjom częściowo zaufać. Ale oto przeprowadzono oryginalny (nie twierdzę, że w pełni wiarygodny) sondaż pokrewny, dociekając (więc nieco inaczej) ile godzin tygodniowo statystyczny mieszkaniec przeznacza na czytanie. Wybrałem przykłady:

Indie	10,42	Niemcy	5,42
Czechy	7,24	USA	5,42
Polska	6,30	W. Brytania	5,18

No to jak? Jesteśmy czytelniczym ogonem, czy też lekturą awangardą, lub nieomal czołówką? Nie wiem. I przy tej niewiedzy przyjdzie mi już pozostać.

Jednak w dniach pogodnego nastroju – w piątki, trzynastego – pozwólmy sobie pomyśleć nieco bardziej optymistycznie. Że oto książkami oraz (teraz) ebookami, jak też informacjami, obsługujemy większość społeczeństwa. Tak to bowiem z tych wszystkich badań, po przefiltrowaniu, wynika. Większość to większość, nawet jeżeli niewielka. A to znaczy, że ten zawód nadal ma swój sens.

JACEK WOJCIECHOWSKI

OŚWIADCZENIE

Nie mam nic wspólnego z książką *Kobiety są głupie* – której autor ma takie jak ja imię i nazwisko.

PROF. ZW. DR HAB. JACEK WOJCIECHOWSKI

BIBLIOTEKARZ

Czasopismo wydawane przez
Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

Rada Redakcyjna:

Zdzisław GĘBOŁYŚ (przewodniczący),
Sylvia BŁASZCZYK, Stanisław CZAJKA,
Małgorzata JEZIERSKA, Mirosława MAJEWSKA,
Bożena WINIARSKA

Redaktor naczelna:

Elżbieta STEFAŃCZYK
(tel. 600-433-877; e-mail: e.stefanczyk@sbp.pl,
e.stefanczyk@onet.pl)

Zastępca redaktora naczelnego:

Barbara BUDYŃSKA
(tel. 507-622-572; e-mail: b.budynska@sbp.pl)

Sekretarz redakcji:

Marzena PRZYBYSZ
(tel. 697-790-802; e-mail: m.przybysz@sbp.pl)

Redaktor techniczny:

Elżbieta MATUSIAK

Opracowanie graficzne i łamanie:

Ewa MAJEWSKA

Tłum. na jęz. angielski:

Małgorzata WALESZKO

Projekt graficzny:

Tomasz KASPERCZYK

Redakcja zastrzega sobie prawo do opracowania
redakcyjnego i skracania tekstów.

Wydawnictwo Naukowe
i Edukacyjne Stowarzyszenia
Bibliotekarzy Polskich

00-335 Warszawa,
ul. Konopczyńskiego 5/7,
tel. 22 827-52-96
www.sbp.pl

Marta LACH - Z-ca Dyrektora Biura ZG SBP
ds. wydawnictw

tel. 22 827 08 47, e-mail: m.lach@sbp.pl

Konto SBP: Credit Agricole Bank Polska S.A.
46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii
ul. Piłsudskiego 2A, 05-270 Marki.

ISSN 0208-4333. Indeks 352624

WARUNKI PRENUMERATY „BIBLIOTEKARZA”

„Bibliotekarz” dostępny jest w prenumeracie
i w bezpośredniej sprzedaży w Biurze ZG SBP. Koszt
prenumeraty w 2018 r. to **180 zł**. Zamówienia na
czasopismo można składać w ciągu całego roku, od
dowolnego numeru pisma:

- za pośrednictwem e-sklepu SBP, pod adresem
www.sbp.pl/prenumerata,
- telefonicznie pod numerem (22) 608 28 26,
- e-mailem na adres: sprzedaz@sbp.pl,
- listownie na adres: Dział Sprzedaży SBP. Bu-
dynek F, al. Niepodległości 213, 02-086 War-
szawa.

Czasopismo dostępne jest także w wersji elektro-
nicznej w serwisie IBUK oraz IBUK Libra [http://www.
ibuk.pl/fizyka/151684/bibliotekarz.html](http://www.ibuk.pl/fizyka/151684/bibliotekarz.html)

Przy zamówieniu większej liczby egzemplarzy
proponujemy następujące rabaty:

- 2-6 egzemplarzy – 20%,
- 7-9 egz. – 25%,
- 10 i więcej egz. – 30%.

„Bibliotekarz” za lata 1991-2012 jest dostępny online
w Archiwum Cyfrowym SBP ([www.sbp.pl/wydawnictwa/
archiwum_cyfrowe](http://www.sbp.pl/wydawnictwa/archiwum_cyfrowe)) oraz w Kujawsko-Pomor-
skiej Bibliotece Cyfrowej ([http://kpbc.umk.pl/dlibra/
publicat-ion?id=17777](http://kpbc.umk.pl/dlibra/publicat-ion?id=17777)).

Numery archiwalne (od 2010 roku) do nabycia
pod adresem: www.sbp.pl/sklep/bibliotekarz

Numery archiwalne (do 2012 roku) dostępne są
bezpłatnie w Archiwum Cyfrowym SBP: [www.sbp.pl/
archiwumcyfrowe](http://www.sbp.pl/archiwumcyfrowe)

WAŻNE DLA AUTORÓW PUBLIKUJĄCYCH W „BIBLIOTEKARZU”

1. Przesyłanie tekstów w plikach w progra-
mie Word w formatach DOC lub RTF (od-
stęp 1,5 między wierszami), wykresy i tabele
w programie excel, a zdjęcia w formacie JPG
w rozdzielczości 300 dpi na adres Wydaw-
nictwa SBP (wydawnictwo@sbp.pl) lub bez-
pośrednio do redaktora naczelnego na adres:
e.stefanczyk@sbp.pl. Teksty i fotografie po-
winny być podpisane.
2. Stopień lub tytuł naukowy oraz miejsce pracy
i pełniona funkcja do umieszczenia w notce
o autorze.
3. Oświadczenie Autora o wyrażeniu zgody na
bezpłatne publikowanie danego tekstu w in-
ternecie w związku z digitalizacją „Bibliote-
karza”.

Biblioteka Analiz Sp. z o.o. zaprasza
na bezpłatny cykl szkoleń:

Księgarnie nowoczesne i efektywne – webinaria dla księgarzy

Projekt zakłada przeprowadzenie cyklu szkoleń w formie webinarium, których zadaniem jest **przekazanie użytecznej wiedzy służącej podniesieniu kwalifikacji pracowników księgarń** w obszarach takich jak:

- budowa oferty sprzedażowej
- komunikacja z klientem
- efektywna prezentacja i sprzedaż książek
- skuteczne wykorzystanie mediów społecznościowych do budowy marki księgarni
- zwiększenie kompetencji księgarzy w obszarze istniejących regulacji prawnych.

Zaletą webinarium jest praktyczne podejście do przedstawianych zagadnień, poparte długoletnim doświadczeniem zawodowym prowadzących.

Program webinarium:

1. **Sprzedaż książek w Polsce – poszukiwanie własnej drogi:** profilowanie oferty, co zamiast podrywców?, książka dziecięca – vademecum współczesnych trendów, dywersyfikacja asortymentu sposobem na rozwój, konsolidacja operacyjna – alternatywa dla rynkowej samotności.
2. **Merchandising – projektowanie przestrzeni handlowej:** główne zasady merchandisingu, jak zaprojektować księgarnię, jak stworzyć przyjazne miejsce dla klienta, ekspozycja (witryny, I strefa, ułożenie na półkach, komunikacja z klientem), promocje, komunikacja cen, strefa kasy.
3. **Organizacja wydarzeń kulturalnych w księgarni:** planowanie wydarzenia, w jaki sposób ciekawie i zajmująco prowadzić spotkanie z autorem, sytuacje kryzysowe i niebezpieczne punkty organizacji wydarzeń.
4. **Social marketing w księgarni:** zasady tworzenia dedykowanych treści, kanały Social Marketingu, promocja zewnętrzna i wewnętrzna kanałów Social Media, sytuacje trudne i kryzysowe.
5. **Obsługa klienta i e-księgarni:** budowa relacji z klientem, budowanie lojalności, kanały komunikacji, komunikacja z klientem przed zakupami, w trakcie i po zakupach, sposoby radzenia sobie z trudnymi klientami.
6. **Korzystanie z materiałów ilustracyjnych w działalności księgarskiej:** kiedy można korzystać z ilustracji bez zgody uprawnionego, co może stanowić materiał ilustracyjny, utwory plastyczne, fotograficzne, prawo do wizerunku, korzystanie z materiałów ilustracyjnych w ramach dozwolonego użytku.

Dostęp do wszystkich materiałów jest bezpłatny, wszystkie zarejestrowane wykłady udostępnione są na stronie dedykowanej webinarium – www.ksiegarze2017.pl oraz na YouTube
Szczegółowe informacje dotyczące webinarium – www.ksiegarze2017.pl.

Projekt realizowany w ramach programu „Partnerstwo dla książki 2017” ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

NOWOŚCI WYDAWNICTWA NAUKOWEGO I EDUKACYJNEGO SBP

Zapraszamy do sklepu (<http://www.sbp.pl/sklep>)

